

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Laura Pietilä

Tilintarkastuksesta luopuminen

Laskentatoimen ja rahoituksen yksikkö
Laskentatoimen ja tilintarkastuksen
pro gradu -tutkielma

Vaasa 2020

VAASAN YLIOPISTO**Akateeminen yksikkö**

Tekijä:	Laura Pietilä	
Tutkielman nimi:	Tilintarkastuksesta luopuminen	
Tutkinto:	Kauppatieteiden maisteri	
Oppiaine:	Laskentatoimi ja tilintarkastus	
Työn ohjaaja:	Tuukka Järvinen	
Valmistumisvuosi:	2020	Sivumäärä: 88

TIIVISTELMÄ :

Tässä tutkielmassa keskitytään tilintarkastuksesta luopumiseen johtaneisiin tekijöihin suomalaisissa vapaaehtoisen tilintarkastuksen piirissä olevissa yrityksissä, sillä ne paljastavat kohtia, joissa perinteinen tilintarkastus ei mikroyrityksen näkökulmasta ole kannattavaa. Tilintarkastuksesta luopumisesta on suhteellisen vähän aiempaa tutkimusta. Aikaisemmassa tutkimuskirjallisuudessa on laajasti tutkittu tilintarkastuksen kysyntää, mutta tilintarkastuksesta luopuminen ilmiönä on vähemmän tutkittu aihe, joka on erityisen mielenkiinnon kohteena nyt, kun on valmisteilla lakiuudistus, joka sallisi mikroyrityksille tilintarkastuksen sijaan kevyemmän yleisluonteisen tarkastuksen.

Koska tilinpäätösaineistossa näkyvien, rahallisesti mitattavien asioiden lisäksi tilintarkastuksen kysyntään on aiemmassa kirjallisuudessa huomattu vaikuttavan myös yritysten subjektiiviset kokemukset ja näkemykset, keskittyy tämä tutkielma näiden subjektiivisten tekijöiden tarkasteluun tilintarkastuksesta luopumista selittäväenä tekijänä. Hypoteeseina esitetään, että tilintarkastuksesta luopuneet ja tilintarkastuksen vapaaehtoisesti valitsevat yritykset eroavat toisistaan siinä, näkevätkö he tilintarkastuksen parantavan yrityksen päätöksenteossa käytettävän tiedon laatua, yrityksen luottomahdollisuuksia, luottoehtoja ja mahdollisuutta verotuksen ennakkointiin. Lisäksi hypoteeseina esitetään, että kirjanpidon ulkoistus, kokemus tilintarkastuksen hinnasta ja tilintarkastuksen aiheuttama hallinnollinen taakka vaikuttavat päätökseen luopua tilintarkastuksesta. Tutkimuksen aineisto koostuu 32 tilintarkastuksesta luopuneen ja 48 tilintarkastajan vapaaehtoisesti valitsevan yrityksen vastauksista tilintarkastuskokemuksia ja sen hyötyjä ja haittoja mitanneeseen kyselytutkimukseen. Tuloksia on analysoitu käyttäen sekä parametrisia että epäparametrisia keskiarvotestejä.

Tulosten mukaan tilintarkastuksesta luopumiseen vaikuttaa yrityksen kokemus tilintarkastuksen hinnasta sekä yrityksen näkemys siitä, lisääkö tilintarkastus sen omassa päätöksenteossa käyttämän tiedon luotettavuutta. Kirjanpidon ulkoistuksen ei havaita korreloivan luopumispäätöksen kanssa, mutta tyytyväisyys tilitoimiston palveluihin näyttää vaikuttavan siihen, luopuuko yritys tilintarkastuksesta. Vaikuttaakin siltä, että hyvä kirjanpitäjä voi korvata tilintarkastajan tuoman asiantuntemuksen esimerkiksi kirjanpidon ongelmatilanteissa. Toisaalta, jos yritys ei ole tyytyväinen kirjanpitopalveluidensa tuottajaan, näyttää se lisäävän tarvetta palkata heidän työtään varmentamaan tilintarkastaja. Tutkielman tulokset tukevat näkemystä siitä, että tilintarkastus on mikroyrityksille hallinnollisesti raskas prosessi ja tämä hallinnollinen raskaus voi jopa johtaa siihen, että yritys luopuu tilintarkastuksesta. Pienet yritykset kaipaavat tilintarkastajalta luotettavuutta, asiantuntemusta ja hyvää konsultointiasennetta.

AVAINSANAT: tilintarkastus, mikroyritys, arvonluonti, tilintarkastuslaki

Sisällys

1 Johdanto	6
1.1 Tutkimusongelma ja tavoitteet	7
1.2 Tutkielman rakenne	8
2 Lainsäädännöllinen tausta ja tilintarkastuksen rooli yrityksissä	10
2.1 Lainsäädäntö ja tilintarkastusrajat	10
2.2 Tilintarkastuksen lähtökohdat ja rooli yrityksissä	13
3 Tilintarkastuksesta luopuminen	16
3.1 Tilintarkastuksen kysynnän teorioita	16
3.1.1 Agenttiteoria ja valvontahypoteesi	17
3.1.2 Informaatiohypoteesi	20
3.1.3 Vakuutushypoteesi	20
3.2 Yrityksen ominaisuuksien vaikutus	21
3.3 Tilintarkastuksen odotuskuilu	23
3.4 Tilintarkastuksen hyödyt, kustannukset ja vaihtoehdot	25
3.4.1 Vieraan pääoman saatavuus ja luottokustannukset	25
3.4.2 Sisäinen valvonta ja kontrolli	28
3.4.3 Toimittajasuhteet	30
3.4.4 Verotuksen ennakoitavuus	31
3.4.5 Tilintarkastuksen kustannukset	32
3.5 Tilintarkastuksesta luopumisen selitysmalleja	33
4 Tutkimuksen aineisto ja menetelmät	38
4.1 Tutkimusmenetelmä	38
4.2 Tutkimuksen kohderyhmä ja aineisto	39
4.3 Kyselylomake	42
4.4 Sovellettavat tilastolliset menetelmät	44
5 Tutkimustulokset	46
5.1 Muuttujat ja korrelaatiot	46
5.2 Hypoteesien testaus	59

5.3 Muut tulokset ja havainnot	67
6 Johtopäätökset	69
6.1 Johtopäätökset	69
6.2 Tutkimuksen rajoitteet ja jatkotutkimusmahdollisuudet	72
Lähteet	74
Liitteet	79
Liite 1. Kyselyn saatekirje	79
Liite 2. Kyselylomake	80
Liite 3. t-testin tulokset	88

Kuviot

Kuvio 1. Tilintarkastuksen odotuskuilu (mukaiillen Porter, 1993)	24
Kuvio 2. Vastausten kertyminen kyselyn aikana	41
Kuvio 3. Big-4 tilintarkastettujen osuus ryhmissä	47
Kuvio 4. Tyytyväisyys kirjanpidon ulkoistuspalveluihin	48

Taulukot

Taulukko 1. Väittämät ja muuttujat	43
Taulukko 2. Taustakysymysten korrelaatiokertoimet	49
Taulukko 3. Kysymyksen 1 kuvailevat tunnusluvut	50
Taulukko 4. Kysymyksen 1 korrelaatiokertoimet	52
Taulukko 5. Kysymyksen 2 kuvailevat tunnusluvut	53
Taulukko 6. Kysymyksen 2 korrelaatiokertoimet	54
Taulukko 7. Kysymyksen 3 kuvailevat tunnusluvut	55
Taulukko 8. Kysymyksen 3 korrelaatiokertoimet	55
Taulukko 9. Kysymyksen 4 kuvailevat tunnusluvut	56
Taulukko 10. Kysymyksen 4 korrelaatiokertoimet	57
Taulukko 11. Kysymyksen 9 tilastollisia tunnuslukuja ja lista väittämistä	59
Taulukko 12. Mann-Whitney'n u-testin tulokset	60
Taulukko 13. Yhden otoksen t-testi ja Wilcoxonin mediaanitesti	64

1 Johdanto

Tilintarkastus on yhteiskunnallisesti tärkeä funktio yritysten tuottaman taloudellisen tiedon varmentajana. Yritysten tuottamaa tilinpäätösinformaatiota hyödyntävät päätöksenteossaan monet sidosryhmät ja tilintarkastajan tehtävä on tarkastaa, että tilinpäätöksessä ei ole olennaisia virheitä, jotka vaikuttaisivat tiedonkäyttäjien päätöksentekoon. Simunic (1980) toteaa tilintarkastuksen hinnoittelua koskevassa tutkimuksessaan, että yksi este ja haaste tilintarkastuksen ymmärtämiselle palveluna on tilintarkastajien, tilintarkastettavien yritysten ja tilinpäätöstietojen käyttäjien välisen suhteen monitulkintaisuus ja epäselvyys. Tilintarkastuksen koettuun arvoon ja päätökseen, valitseeko yritys tilintarkastajan, vaikuttavatkin myös asiat, joita ei suoraan voi rahallisesti esittää tilinpäätöksessä. Huomattavaa on myös se, kuinka yrityksessä tapahtuvat muutokset vaikuttavat tilintarkastajan vapaaehtoiseen valintaan. Yritykset, jotka ovat aiemmin valinneet tilintarkastajan, mutta myöhemmin ovat päättäneet siitä luopua, ovat tämän näkökulman kannalta otollinen tutkimuskohde. Loogista olisi ajatella, että tilintarkastuksesta luopumisellaan yritykset viestivät tilintarkastusten kustannusten olevan suurempia kuin koetun hyödyn. Toisaalta kysymys voi olla muustakin. Esimerkiksi tuttu tilintarkastaja on voinut jäädä eläkkeelle, eikä yrityksessä ole vain haluttu käynnistää prosessia uuden etsimiseksi.

Vuonna 2018 työ- ja elinkeinoministeriö julkaisi muistion, jossa kokorajoja tilintarkastusvelvollisuudelle ehdotetaan nostettavan. Muutosta perusteltiin muun muassa mikroyritysten hallinnollisten kulujen keventämisellä (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018). Tätä esitystä ei kuitenkaan ole päätetty viedä läpi, vaan on valmisteilla toinen uudistus, joka keventäisi yritysten hallinnollista taakkaa tilintarkastukseen liittyen. Katsottiin, että parempi vaihtoehto olisi ottaa käyttöön lakisääteinen tilintarkastusta kevyempi tarkastus pienemmille yrityksille. Työ- ja elinkeinoministeriön asettama työryhmä valmisteli lakisääteisen kevyemmän tarkastuksen käyttöönoton edellyttämiä lainsäädännöllisiä muutoksia toimikaudella 1.3.2019-29.2.2020 (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2019). Lakimuutos ei poistaisi tilintarkastusvelvollisuutta pienimmiltä yrityksiltä, vaan sallisi nykyisille mikroyrityksille tietyin edellytyksin kansainvälisten standardien (ISRE 2400)

mukaisen yleisluonteisen tarkastuksen tilintarkastuksen sijasta. Erityisesti nyt, kun yleisluonteinen tarkastus ollaan ottamassa pienyrityksille käyttöön, on mielenkiintoista ja tärkeää ymmärtää, miksi pienet yritykset valitsevat tilintarkastuksen ja miksi osa niistä myöhemmin on päättänyt luopua siitä. Näin tilintarkastusalalla voidaan varautua paremmin muutoksiin.

1.1 Tutkimusongelma ja tavoitteet

Tämän tutkielman tutkimusongelmana on se, miksi vapaaehtoisen tilintarkastuksen piirissä oleva yritys päättää luopua tilintarkastuksesta. Tavoitteena on löytää tätä luopumispäätöstä selittäviä tekijöitä ja eroja tilintarkastuksesta luopuneiden ja tilintarkastajan vapaaehtoisesti valitsevien yritysten välillä keskittyen erityisesti yrityksen subjektiivisten näkemysten ja kokemusten vaikutukseen. Tästä syystä tutkimusmenetelmäksi valikoitui tilinpäätösaineiston analyysin sijasta kyselytutkimus.

Tutkimuksen aineisto koostuu 32 tilintarkastuksesta luopuneen ja 48 tilintarkastajan vapaaehtoisesti valitsevan yrityksen vastauksista tilintarkastuskokemuksia ja tilintarkastuksen hyötyjä ja haittoja mitanneisiin kysymyksiin. Lisäksi tilintarkastuksesta luopuneita pyydettiin arvioimaan eri tekijöiden merkittävyyttä luopumispäätöksessä. Aikaisemman kirjallisuuden pohjalta on muodostettu hypoteeseja tilintarkastuksesta luopuneiden ja tilintarkastuksen vapaaehtoisesti valitsevien välisistä eroista ja luopumispäätökseen johtaneista tekijöistä. Näitä hypoteeseja tutkitaan sekä parametristen että epäparametristen keskiarvotestien avulla.

Vapaaehtoisesti tilintarkastajan valinneet ja tilintarkastuksesta luopuneet yritykset ovat mielenkiintoinen ja tärkeä tutkimuskohde, kun pohditaan tilintarkastuksen arvoa ja kustannuksia pienyritykselle. Tilintarkastajan valinta, vaikka siihen ei olisi pakkoa, voidaan nähdä signaalina siitä, että tilintarkastuksen tuoma lisäarvo on näille yrityksille suurempi kuin kustannukset (ks. esim. Wallace 1980). Vastaavasti tilintarkastuksesta luopuminen kertoo siitä, että tilintarkastuksen haitat ylittävät sen hyödyt. Asiaa voidaan tarkastella

puhtaasti taloudellisesti, ottaen huomioon tilintarkastuksen rahalliset kustannukset ja tilinpäätöksen luotettavuuden kasvun vaikutus esimerkiksi luottokustannuksiin. Tästä näkökulmasta on tehty paljon aikaisempaa tutkimusta liittyen tilintarkastuksen kysyntään. Päätökseen vapaaehtoisesta tilintarkastuksesta vaikuttaa kuitenkin erityisesti omistajien näkemys tilintarkastuksen tuomasta arvosta, joka voi koostua muistakin kuin puhtaasti taloudellisista elementeistä. Esimerkiksi voi olla, että tilintarkastajan varmentama informaatio on laadukkaampaa, mikä johtaa parempaan päätöksentekoon yrityksessä (ks. esim. Collis, Jarvis & Skerrat, 2004). Aikaisempi tutkimuskirjallisuus keskittyy enemmän tutkimaan tilintarkastuksen kysyntään vaikuttavia rahallisesti mitattavia tekijöitä, eikä tilintarkastuksesta luopumista ilmiönä ja sen taustalla olevia yrityskohtaisia näkemyksiä ja kokemuksia. Tämä tutkielma pyrkii tuomaan uuden näkökulman tilintarkastustutkimukseen selvittämällä yritysten asenteiden, näkemysten ja kokemusten vaikutusta tilintarkastuksesta luopumiseen.

1.2 Tutkielman rakenne

Tutkielman teoriaosa alkaa tilintarkastuksesta luopumisen lainsäädännöllisen taustan tarkastelulla. Luvussa 2 esitellään tilintarkastuksen kokorajojen lainsäädännöllistä taustaa ja tilintarkastuksen roolia yrityksissä. Samalla esitellään myös perusteluja tietyille lainsäädännöllisille valinnoille. Kolmannessa luvussa esitellään tilintarkastuksesta luopumiseen liittyviä tekijöitä. Ensin esitellään kolme perinteistä tilintarkastuksen kysynnän teoriaa: agenttiteoria, informaatiohypoteesi ja vakuutushypoteesi. Nämä teoriat luovat pohjan sen ymmärtämiselle, miten tilintarkastuksen arvo voi näyttäytyä yritysjohdolle. Seuraavaksi pohditaan yrityksen ominaisuuksien ja tilintarkastuksen odotuskuilun vaikutusta asiassa. Lisäksi luvussa 3.4 avataan aikaisemman tutkimuksen pohjalta tilintarkastuksen hyötyjä, kustannuksia ja vaihtoehtoja. Tämän pohjalta luvussa 3.5 johdetaan selitysmalleja ja hypoteeseja sille, miksi osa pienistä yrityksistä haluaa luopua tilintarkastuksesta. Näitä hypoteeseja tutkitaan tutkielman empiriaosassa. Luvussa neljä esitellään tutkimuksen aineiston rajaustapa, käytetty kyselylomake ja esitellään käytetyt tilastolliset menetelmät. Luvussa viisi esitellään aineiston tilastotieteellisen analyysin

tulokset ja luvussa kuusi näistä tuloksista tehdään johtopäätöksiä tutkimusongelmaan liittyen, tarkastellaan tutkielman rajoitteita ja esitetään mahdollisia aiheita jatkotutkimukselle.

2 Lainsäädännöllinen tausta ja tilintarkastuksen rooli yrityksissä

Tässä pääluvussa tarkastellaan ensin tarkemmin tilintarkastuksen lainsäädännöllistä taustaa ja tilintarkastusrajoja Suomessa ja Euroopassa. Sen jälkeen käsitellään tilintarkastuksen roolia yrityksissä keskittyen yrityksen näkökulmaan. Kuten Simunic (1980) toteaa tutkimuksessaan, tiintarkastajan ja tilintarkastettavan yrityksen välille syntyy moniulotteinen suhde, sillä lainsäädäntö ja alan standardit vaativat objektiivisuutta ja riippumattomuutta mutta samalla tilintarkastajan palkkion maksaa tarkastettava yritys.

2.1 Lainsäädäntö ja tilintarkastusrajat

Aikaisemmassa tilintarkastuslaissa vuodelta 1994 tilintarkastus oli määritelty pakolliseksi kaikille yhteisöille ja säätiöille. Tilintarkastajan oli tällöin oltava luonnollinen henkilö tai hyväksytty tilintarkastusyhteisö, eli ns. maallikkotilintarkastus oli sallittua pienimmille yrityksille. 1.7.2017 voimaantulleen lakimuutoksen myötä pienimmät yritykset vapautettiin tilintarkastusvelvollisuudesta kokonaan, mutta samalla tilintarkastajan kelpoisuusvaatimuksia tiukennettiin. Nykyisin vastuunalaisena tilintarkastajana voi toimia vain HT-, KHT- tai JHT- tilintarkastajaksi hyväksytty henkilö. (Tilintarkastuslaki 28.10.1994/936; Tilintarkastuslaki 13.4.2007/459; Tilintarkastuslaki 1141/2015)

Muutosta maallikkotilintarkastuksesta kaikkien tilintarkastajien hyväksymisvaatimukseen on perusteltu hallituksen esityksessä 194/2006 kansainvälisellä muutostarpeella. Tilintarkastus nähtiin keskeisenä tekijänä tilinpäätösinformaation ja pääomamarkkinoiden luotettavuudelle. Tilintarkastajien luotettavuus ja tilinpäätösten kansainvälinen vertailtavuus haluttiin varmistaa, mutta hyväksytyyn tilintarkastajan käyttövaatimus nähtiin kohtuuttomana pienimmille yhteisöille. Se olisi lisännyt pienyritysten kustannuksia ja hallinnollista taakkaa, minkä nähtiin olevan ristiriidassa yleisen yrittäjyyden edistämisen tavoitteen kanssa (Hallituksen esitys 194/2006.). Pienimmät yritykset onkin nykyään

vapautettu tilintarkastusvelvollisuudesta, mutta saavat halutessaan valita hyväksytyt tilintarkastajan.

Suomessa tilintarkastusvelvollisuuden rajat on asetettu pienemmäksi kuin mikroyrityksen ja pienyrityksen kokorajat. Pääsääntöisesti tilintarkastaja voidaan jättää valitsematta, jos päättyneellä ja sitä edeltäneellä tilikaudella täyttyy enintään yksi seuraavista edellytyksistä:

- Taseen loppusumma yli 100 000 €
- Liikevaihto tai sitä vastaava tuotto yli 200 000 €
- Palveluksessa keskimäärin yli kolme henkilöä

Tämän lisäksi sekä tilintarkastuslaki että muut erityislait antavat lisämääräyksiä tilintarkastusvelvollisuudesta. Esimerkiksi Säätiölain (487/2015) 4 luvun 1 § mukaan säätiöissä on aina toimitettava tilintarkastus.

Euroopan laskentatoimihenkilöiden, tilintarkastajien ja neuvonantajien järjestö FEE (Federation of European Accountants) julkaisi 2016 tiedotteen Euroopan maiden tilintarkastusrajoista. Tarkasteluun on otettu mukaan silloisten Euroopan Unionin jäsenvaltioiden lisäksi Norja, Sveitsi ja Islanti. Suomessa on tiedotteen mukaan toiseksi matalimmat kokorajat lakisääteiselle tilintarkastukselle. Sen mukaan vain Maltalla on tiukemmat tilintarkastuksen kokorajat kuin Suomella. Korkeimmat tilintarkastusrajat ovat Sveitsissä, jossa kuitenkin kaikilta yrityksiltä, koosta riippumatta, vaaditaan lakisääteinen rajatumpi tarkastus (negatiivinen varmennus, statutory limited examination). Sveitsissä taseen loppusumman raja on yli 18 miljoonaa euroa, liikevaihdon lähes 36,5 miljoonaa euroa ja henkilöstöraja 250 (Federation of European Accountants, 2016).

Raportin (Federation of European Accountants, 2016) mukaan pohjoismaista Suomen tilintarkastusrajat ovat matalimmat ja Tanskan korkeimmat. Ruotsin tilintarkastusrajat ovat lähimpänä Suomen vastaavia. Ruotsissa vastaavat kokorajat ovat seuraavat: taseen loppusumma 150 000 €, liikevaihto 300 000 € ja henkilöstön lukumäärä kolme. Raportin

mukaan Tanskassa on käytössä kaksiportainen järjestelmä, jossa alemman kokorajan ylittävät yritykset joutuvat lakisääteisen/laajan tarkastuksen kohteeksi (statutory/extended review), mutta vasta ylemmän kokorajan ylittäviltä yrityksiltä vaaditaan tilintarkastusta. Varsinaisen tilintarkastusvelvollisuuden rajat Tanskassa ovat: taseen loppusumma 4 837 000 €, liikevaihto 9 674 000 € ja henkilöstön lukumäärä 50.

Myös EU-lainsäädännön tasolla on nähty tarve vapauttaa pienimmät yritykset tilintarkastusvelvollisuudesta. Euroopan Parlamentin ja neuvoston direktiivin 2013/34/EU kohdassa 43 lausutaan seuraavasti:

” Tämän tilintarkastusvelvollisuuden ei tulisi koskea pienten yritysten vuositilinpäätöksiä, koska tilintarkastus voi olla merkittävä hallinnollinen rasite tähän luokkaan kuuluville yrityksille ja koska monissa pienissä yrityksissä samat henkilöt ovat sekä osakkeenomistajia että johtajia, minkä vuoksi heillä ei ole suurta tarvetta saada tilinpäätökselle ulkopuolista varmennusta. Tällä direktiivillä ei olisi kuitenkaan estettävä jäsenvaltioita määrittämästä tilintarkastusta pienille yrityksille pienten yritysten ja niiden tilinpäätösten käyttäjien erityisolosuhteet ja -tarpeet huomioon ottaen. ”

Päätöstä vapauttaa pienet yritykset tilintarkastusvelvollisuudesta perustellaan siis tilintarkastuksen hallinnollisella rasittavuudella ja vähäisellä tarpeella. Pienen yrityksen kokorajat, ja samalla lakisääteisen tilintarkastuksen rajat, 3 artiklan 2 kohdan mukaan ovat seuraavat:

- Taseen loppusumma 4 000 000 €
- liikevaihto 8 000 000 €
- työntekijöitä tilivuoden aikana keskimäärin 50

Näistä rajoista yksi saa ylittyä. Suomen asettamat kokorajat tilintarkastukselle ovat siis selvästi matalammat, kun EU:n määrittämät rajat. Monessa muussakin jäsenmaassa on

nähty tarve asettaa EU-direktiivin määräystä matalammat rajat: esimerkiksi Espanjassa, Portugalissa, Latviassa, Ranskassa ja Puolassa on direktiivin määrittelemiä rajoja matalammat tilintarkastusvelvollisuuden rajat. Toisaalta taas esimerkiksi Saksa, Alankomaat ja Italia ovat hyödyntäneet annettua mahdollisuutta asettaa myös direktiivin ohjetta korkeammat tilintarkastusrajat. Pinnalla on ollut ehdotus Suomen tilintarkastusrajojen nostamisesta niin, että kaikki mikroyritykset vapautettaisiin tilintarkastuspakosta. Työ- ja Elinkeinoministeriön (2018) muistiossa *Työryhmän muistio tilintarkastuslain määräytyistä lainkohdista ja hallinnollisen taakan keventämisestä 1/2018* on selvitetty tilintarkastuksen rajojen sääntelyn kehittämistarvetta. Työryhmä esittää, että lakisääteisen tilintarkastuksen rajoja korotettaisiin niin, että kirjanpitolain mukaisille mikroyrityksille tilintarkastus olisi vapaaehtoista. Kuten EU-lainsäädännönkin perusteluissa, myös tässä muistiossa tilintarkastuksesta vapauttamista perustellaan hallinnollisten kulujen poistamisella (Työ- ja Elinkeinoministeriö 2018). Tätä esitystä ei kuitenkaan päätetty viedä eteenpäin tällä hallituskaudella, vaan paremmaksi koettiin, että pienille yrityksille otettaisiin käyttöön tilintarkastuksen vaihtoehdoksi kevyempi ISRE 2400-standardin mukainen yleisluonteinen tarkastus. Tällä pyritään keventämään pienten yritysten lakisääteisiä velvoitteita ja vähentämään kustannuksia. Lakiuudistuksen valmistelua varten on perustettu työryhmä, jonka suunniteltu toimikausi oli 1.3.2019 - 29.2.2020. Tarkoituksena onkin mahdollistaa, että pienemmät toimijat voisivat varsinaisen tilintarkastuksen sijaan valita kevyemmän tarkastuksen. Tätä perustellaan sillä, että Suomen kansainvälisesti matalat tilintarkastusrajat ovat osoittautuneet ongelmalliseksi kansainvälisesti tiukentuvan tilintarkastussääntelyn vuoksi (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2019).

2.2 Tilintarkastuksen lähtökohdat ja rooli yrityksissä

Dedman, Kausar ja Lennox (2014) toteavat, että lainsäädännössä on koettu tarpeelliseksi asettaa tilintarkastuspakko, koska tilintarkastus on myös yleisen edun mukaista. He tuovat esille, että yleishyödyllisenä tilintarkastusta voidaan pitää myös siinä mielessä, että tilintarkastetun tiedon käyttäjät eivät useimmiten joudu osallistumaan tilintarkastuksen kustannuksiin tai käytöllään vähennä sen saatavuutta muille. He toteavat, että tämä

pitää erityisesti paikkansa listattujen yhtiöiden kohdalla ja että tilintarkastettua tietoa hyödyntävät luotonantajat, pääoman sijoittajat ja myös monet muut yrityksen sidosryhmät. Listaamattomissa pienissä yrityksissä nämä sidosryhmät ovat usein lähempänä yritystä. Simunicin (1980) näkemys on, että tilintarkastajan ja tilintarkastettavan yrityksen välille muodostuu moniulotteinen suhde. Hän korostaa, että tilintarkastajan tavoite, esimerkiksi eettisten ohjeiden mukaan on olla riippumaton ja objektiivinen, mutta samaan aikaan heidät valitsee ja heidän palkkansa maksaa tilintarkastettava asiakasyritys. Tilintarkastaja tarjoaa yrityksen omistajille arvokkaan tietolähteen ja varmennuspalvelun. Tilintarkastaja kiinnittää huomiota yrityksen sisäisiin laskentatoimen prosesseihin ja arvioi riskiä väärinkäytöksille. Erityisesti tilanteessa, jossa omistajuus ja johto on yrityksessä eriytynyt, antaa tämä omistajille mahdollisuuden valvonnalle. Kontrollin menetyksen ja agenttiongelmien vaikutusta tilintarkastuksen kysyntään on tutkittu laajasti (ks. esim. Abdel-Khalik 1993, Watts & Zimmerman 1983). Myös yrityksen johdon intressi on yrityksen taloudellisen tiedon oikeellisuus, sillä se parantaa heidän päätöksentekoaan ja täten antaa organisaatiosta ja heidän johtamistaidoistaan paremman kuvan ulkopuolisille (Jensen & Payne, 2003).

Tilintarkastajan tarjoamat ratkaisuehdotukset ovat suuressa roolissa luomassa listaamattomien pienyritysten tilinpäätöksen laatua, sillä monesti näiden yritysten omistajan kirjanpito-osaaminen on matalaa ja lisäksi tilintarkastajat pystyvät pienten asiakkaiden kanssa hyödyntämään tiedon läikkymistä palveluiden välillä (Svanström, 2013.). Haapamäki (2019: 111) tutki väitöskirjansa osana Työ- ja elinkeinoministeriön tilintarkastusrajojen nostamiseen liittyneeseen muistioon vastaukseksi annettuja esityksiä. Myös niissä nostettiin esille huoli, että usein pienyritysten omistajilla ei ole syvällistä ymmärrystä tilintarkastusperiaatteista.

Tilintarkastaja voi tarjota varsinaisen tilintarkastuksen ohella muitakin palveluita (non-audit services), joista yleisesti käytetään lyhennettä NAS. Tässä tutkielmassa viitataan näihin tilintarkastajan tarjoamiin muihin lisäpalveluihin oheispalveluina. Tilintarkastaja voi esimerkiksi avustaa verotukseen liittyvissä asioissa tai teknisissä kirjanpidon

haasteissa. Jos oheispalveluiden tarjoaja on myös asiakasyrityksen tilintarkastaja, pitää hänen samalla pitää huolta riippumattomuutensa säilymisestä. Oheispalveluiden tarjoaminen ei saa aiheuttaa oman työn tarkastamisen riskiä tai muuten vaarantaa tilintarkastuslain (18.9.2015/1141) 4 luvun 3§ määriteltyä ja vaadittua tilintarkastajan riippumattomuutta. Tilintarkastuslain mukaan, jos tilintarkastajalta puuttuvat edellytykset riippumattomaan toimintaan, on hänen kieltäydyttävä tai luovuttava toimeksiannosta. Aiheesta on tehty paljon tutkimusta pörssiyrityöiden kannalta, mutta empiiriset todisteet näiden oheispalveluiden tarjoamisen vaikutuksesta itse tilintarkastuksen laatuun ovat ristiriitaisia (Svanström 2013). Tutkimuksessaan Svanström (2013) löysi kuitenkin viitteitä siitä, että korrelaatio tilintarkastuksen laadun ja oheispalveluiden välillä listaamattomissa yrityksissä olisi positiivinen. Tutkimuksessaan Dedman, Kausar ja Lennox (2014) löysivät positiivisen korrelaation tilintarkastuksen oheispalveluiden käytön ja tilintarkastuksen vapaaehtoisen toimittamisen välillä. Tämä antaa viitteitä siitä, että nämä oheispalvelut saattavat olla merkittävä osa tilintarkastuksen arvonluontia pienyritysten kannalta.

3 Tilintarkastuksesta luopuminen

Luvussa 2.2 sivuttiin tilintarkastuksen roolin käsittelyn yhteydessä tilintarkastuksen arvonluontiprosessin muotoutumista yrityksissä. Seuraavaksi tarkastellaan tarkemmin tilintarkastuksesta luopumisen taustoja ja syvennetään näkökulmaa tilintarkastuksen arvonluontiin tilintarkastuksen kysyntään vaikuttavien seikkojen kautta. Ensin esitellään kolme perinteistä tilintarkastuksen kysynnän teoriaa luvussa 3.1. Sen jälkeen käsitellään yrityksen ominaisuuksien vaikutusta tilintarkastuksen kysyntään, tilintarkastuksen odotuskuilumallia sekä tilintarkastuksen hyötyjä, haittoja ja vaihtoehtoja. Lopuksi johdetaan selitysmalleja sille, miksi yritykset luopuvat tilintarkastuksesta.

3.1 Tilintarkastuksen kysynnän teorioita

Wallace (1980) kokoaa yhteen artikkelissaan *The Economic Role of the Audit in Free and Regulated markets* kolme aikaisempaan tutkimukseen pohjautuvaa selitysmallia tilintarkastuksen roolille ja kysynnälle. Ne ovat toisaalta kilpailevia selityksiä tilintarkastuksen tarpeelle, mutta samalla toisiaan täydentäviä. Näitä selitysmalleja ovat agenttiteoria/valvontahypoteesi, informaatiohypoteesi ja vakuutushypoteesi. Myös muut ovat tutkineet näihin teorioihin liittyviä tekijöitä. Wallacen (1980) mukaan se, että säätelemättömässä ja vapaaehtoisessa ympäristössä tilintarkastusta silti toimitetaan, on todiste siitä, että tilintarkastuksen arvo ylittää sen koetut kustannukset. Seuraavaksi tarkastellaan tarkemmin näiden teorioiden sisältöä ja niiden antamaa näkökulmaa tilintarkastuksen arvonluontiin ja kysyntään. Tämä auttaa ymmärtämään tilintarkastuksen merkitystä yrityksen johdolle ja omistajille ja antaa pohjan selitysmalleille myös tilintarkastuksesta luopumiseen.

3.1.1 Agenttiteoria ja valvontahypoteesi

Agenttisuhte voidaan määritellä sopimukseksi, jossa päämies antaa toisen toimijan (agentin) hoidettavaksi tietyn, päätöksentekoa vaativan, tehtävän (Wallace 1980). Tällaisia suhteita voidaan löytää useita yksinkertaisimmankin yrityksen toiminnasta. Yksi esimerkki on yrityksen omistajien ja johdon välinen päämies-agenttisuhdetta. Yrityksen omistajat delegeoivat päätösvaltaa monista yrityksen toimista yritysjohdolle. Tämän omistuksen ja kontrollin eriytymisen aste vaihtelee yrityksestä toiseen. Suurissa pörssiyrityksissä yksittäinen osakkeenomistaja ei välttämättä ole ollenkaan mukana yrityksen varsinaisessa liiketoiminnassa ja päätöksenteossa, vaikka mahdollisuus osallistua yhtiökokoukseen olisikin. Tällaisessa suuryrityksessä on selvää, että päivittäinen päätöksenteko ja suurtenkin linjojen vetäminen jää omistajista erillisen yritysjohtoon tehtäväksi. Pienissä toiminimiyrityksissä, joissa sama omistajayrittäjä pyörittää koko yrityksen liiketoimintaa, on selvää, että agenttisuhteita ja niistä johtuvia ongelmia syntyy huomattavasti vähemmän. Agenttisuhteiden määrä kasvaa kuitenkin heti kun yritykseen tulee mukaan useita osapuolia. Näin agenttisuhteiden luoma valvonnan tarve on relevantti mahdollisena selittävänä tekijänä myös pien- ja mikroyritysten tilintarkastuksen kysyntää tarkasteltaessa, vaikka sen merkitys ei olekaan verrattavissa suuryritysten vastaavaan. Pienyrityksistä koostuneella aineistolla toteutetussa tutkimuksessaan Collis, Jarvis ja Skerrat (2004) esittävät, että agenttisuhteet omistajien ja luotonantajien välillä vaikuttavat siihen, päättääkö johto vapaaehtoisen tilintarkastuksen alaisessa yrityksessä valita tilintarkastajan vai ei.

Jos agenttisuhteessa sekä päämiehen että agentin oletetaan maksimoivan omat hyötynsä, eikä ole tarjolla valvontajärjestelmää ilman kustannuksia, voidaan olettaa, että agentti ei aina toimi päämiehen etujen mukaisesti (Wallace 1980). Wallace (1980) esittää, että päämies reagoi oletettuun agentin haitalliseen toimintaan (liialliseen kulutukseen tai muihin epäedullisiin päätöksiin) mukauttamalla agentin palkkiota. Tämä johtaa agentin kannalta haitalliseen lopputulokseen ja näin agentinkin kannalta on edullista, että on olemassa valvontaa hänen omalle toiminnalleen. Näin esimerkiksi agentti, jonka tehtävä on kerätä tilinpäätöstietoja päätöksentekoa varten, valitsee mieluummin maksaa

ulkopuolisen tilintarkastuksen kulut antaakseen luotettavan kuvan omasta toiminnastaan, jotta päämiehet eivät laske hänen palkkiotaan (mukaillen Wallace, 1980). Wallace (1980) toteaa edeltävien tutkimusten pohjalta, että jatkuvan suorituskyvyn raportoinnin ensisijainen muoto on tilinpäätösraportointi. Hän esittää, että tämän pohjalta voinemekin olettaa, että tilinpäätösraportoinnin ympärille muodostuu yrityksen ja agenttiteorian kannalta erittäin merkittäviä agenttisuhteita. Jos sidosryhmät eivät luota yrityksen numeroihin, he vaativat riskilleen kompensatiota. Näin ollen on yrityksille edullisempaa hankkia tilinpäätökselleen ulkopuolinen vahvistus- tilintarkastajan lausunto (Wallace, 1980).

Samoja näkökulmia tilintarkastuksen arvosta ja tarpeesta ovat tutkineet myös muut tutkijat. Tutkimuksessaan Fama (1980) esittelee agenttiteorian vaikutusta yrityksen omistajien riskinhallintaan ja selittää, kuinka omistuksen ja johdon eriytyminen voi olla tehokas organisaatiomuoto. Hän toteaa, että portfolioteorian mukaan riskiä kantavat omistajat todennäköisimmän minimoivat riskiä hajauttamalla omaisuuttaan useisiin firmoihin. Tällöin omistajilla ei ole niin suurta kannustinta kontrolloida ja valvoa suoraan yhden yksittäisen yrityksen johtoa. Johto puolestaan yleensä on sitoutunut vain yhteen yritykseen ja antanut henkisen pääomansa (human capital) sen käyttöön palkkaa vastaan. Hän esittääkin, että tämä luo intressieroja agentin (johto) ja päämiehen (omistaja) välille. Faman (1980) mukaan suurten hajautetun omistuksen yritysten kannattavuuden ja menestyksen selittääkin parhaiten malli, jossa johdon kilpailulliset työmarkkinat ja palkkaus kannustavat yrityksen menestykseen ja tämä yhdistetään sisäisen ja ulkoisen valvonnan mekanismeihin. Tämä luokin tarpeen sisäiselle tarkastukselle ja tilintarkastukselle yrityksissä.

Abdel-Khalik (1993) esittää kaksi selittävää tekijää vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysynnälle. Hänen mukaansa tilintarkastaja valitaan vapaaehtoisesti kompensoimaan organisatorisen kontrollin menetystä tai luotonantajien vaatimuksiin vastaamiseksi. Tämä on erittäin mielenkiintoinen löydös agenttiteorian valossa. Abdel-Khalik (1993) käyttää tutkimuksessaan kontrollin määrän mittarina organisaation työntekijöiden ja

organisaation hierarkiatasojen määrää. Tilintarkastuksen kysyntää hän mittaa maksettujen tilintarkastuspalkkioiden avulla. Hierarkiarakenteen ja organisaation varallisuuden avulla hän määrittelee riskinalaisen varallisuuden – varallisuuden, joka saatetaan menettää kontrolliongelmien takia. Hän esittää ja löytää myös empiirisiä todisteita sille, että tämän riskinalaisen varallisuuden odotusarvo on se määrä, jonka omistajat ovat valmiita maksamaan tilintarkastuksesta kompensoidakseen hierarkian aiheuttamaa kontrollin menetystä. Tutkimuksen aineisto koostui 134 yhdysvaltalaisen listaamattoman yrityksen tiedoista. Pienissä yrityksissä tämä valvonnan tarve ei kuitenkaan välttämättä yhtä yksiselitteisesti johda tilintarkastuksen ja sisäisen tarkastuksen kysyntään vaan tähän voi riittää muunkin ulkopuolisen asiantuntijan näkemys. Pienet yritykset, joiden kirjanpito on ulkoistettu eivät yhtä todennäköisesti valitse tilintarkastajaa vapaaehtoisesti kuin yritykset, joilla kirjanpito ei ole ulkoistettu (Weik, Eierle & Ojala, 2018). Tästä huolimatta myös pienyrityksien tilintarkastuksen kysyntää ja tilintarkastuksesta luopumista pohdittaessa ei tätä kontrolliongelmien näkökulmaa voi jättää täysin huomiotta.

Myös Collis, Jarvis ja Skerrat (2004) tunnistavat agenttisuhteet tilintarkastukseen vaikuttavina tekijöinä. Heidän mukaansa erityisesti omistajien väliset ja yrityksen ja luotonantajien väliset agenttisuhteet ennustavat tilintarkastuksen kysyntää. He mittasivat omistajien välisiä agenttisuhteita perheomistuksen määrällä. Yrityksen ja luotonantajien välisten agenttisuhteiden mittarina he käyttivät sitä, onko yrityksen tilintarkastettua tilinpäätöstietoa annettu pankin tai muiden rahoituksen antajien käyttöön. Agenttisuhteet eivät kuitenkaan ole tilastollisesti yhtä merkittävä tekijä tilintarkastuksen kysynnälle kuin esimerkiksi yrityksen koko tai yritysjohdon näkemys ja kokemus tilintarkastuksen tuomista hyödyistä. Koska omistajat yleensä ovat myös mikroyritysten johtajia, perinteiset omistajien ja johdon väliset agenttiongelmien ja tiedon epäsymmetria eivät selitä pienten yritysten tilintarkastuksen kysyntää vastaavasti kuin suurempien (Ojala, Collis, Kinnunen, Niemi & Troberg, 2016). Tämä ei kuitenkaan poista mahdollisuutta agenttiongelmille muiden ryhmien välillä.

3.1.2 Informaatiohypoteesi

Wallacen (1980) mukaan Toinen vaihtoehtoinen ja valvontahypoteesia täydentävä tilintarkastuksen tarpeen selitysmalli on informaatiohypoteesi. Informaatiohypoteesi lähtee siitä perusajatuksista, että tilinpäätökset tuovat sijoittajille tarpeellista tietoa ja tilintarkastus on tapa luoda informaatiolle luotettavuutta. Hän selittää, että agenttiteoria ja valvontahypoteesi korostaa agentin ja päämiehen välistä suhdetta, kun taas informaatioteoria korostaa informaation tarpeellisuutta markkina-arvon määräytymisessä ja sijoituspäätöksen tekemisessä ilman konkreettista suhdetta osapuolten välillä. Tästä hän tekee johtopäätöksen, että tilintarkastuksen kysyntä juontaakin informaatiohypoteesin mukaan juurensa siihen, että systemaattinen tilinpäätöstietojen epäluotettavuus lisää sijoitusmarkkinoiden epävakautta.

Pienillä, vapaaehtoisen tilintarkastuksen piirissä olevilla yrityksillä ei ole perinteisessä mielessä sijoittajia, joten heidän tiedonsaantinsa ei ole pienimpien yritysten tilintarkastuksen kysyntää selittävä tekijä. Informaatioteoria voitaneen kuitenkin nähdä perustaksi sille, miksi tilintarkastetut yritykset saavat helpommin rahoitusta kuin tilintarkastamattomat (ks. esim. Allee & John, 2009). Tätä käsitellään tarkemmin luvussa 3.4.1. Tilintarkastus voi luoda arvoa myös johdon päätöksenteossa käytettävän informaation varmentajana. Tilintarkastaja voi lisätä käytettävän informaation laatua Wallacen (1980) mukaan kahdella tavalla: löytämällä virheitä ja saamalla työntekijät työskentelemään huolellisemmin. Tämä informaation laadun parantuminen parantaa hänen mukaansa myös yrityksessä tehtävien päätösten laatua.

3.1.3 Vakuutushypoteesi

Kolmas hypoteesi liittyy johdon vastuuseen. Wallace esittää, että kirjanpitovelvollisen osapuolilla, jotka ovat vastuussa tilinpäätöstietojen oikeellisuudesta on kannustin palkata tilintarkastaja ja näin siirtää vastuuta pois itseltään. Tilintarkastaja toimii vakuutuksena siinä tilanteessa, kun tilinpäätökseen onkin jäänyt virhe. Hän selittää, että

tilintarkastaja voi toimia jopa parempana vakuutuksena kuin vakuutusyhtiön tarjoama vakuutus oikeuskuluista, sillä oikeuteen haastettu tilintarkastaja on riskissä menettää myös maineensa eikä vain rahaa. Tilintarkastaja siis sekä poistaa riskiä tilinpäätöksen virheille että kantaa sekä taloudellista että henkistä vastuuta siinä tilanteessa, että tilinpäätös onkin olennaisesti virheellinen. Vakuutushypoteesin vaikutukseen vaikuttaa tietysti suuresti paikallinen lainsäädäntö. Vakuutushypoteesia voitaneen kuitenkin laajentaa myös maineen tasolle. Suurissa tilintarkastuskandaaleissa väärinkäytös on tapahtunut yrityksessä, mutta usein median huomion keskipisteeseen päätyykin tilintarkastaja, jonka olisi tämä väärinkäytös pitänyt huomata. Tämän voisi päätellä osaltaan säästävän yritysjohton kasvoja.

3.2 Yrityksen ominaisuuksien vaikutus

Tilintarkastuksen kysyntää voidaan ennustaa myös yrityksen ominaisuuksien perusteella (ks. esim. Collis, Jarvis & Skerrat 2004). Agenttiteoriaan pohjautuen Chow (1982) esittää, että yrityksen koko, velkaantumisaste ja taloudellisen raportoinnin lukuihin perustuvien lainakovenanttien määrä voi lisätä todennäköisyyttä, että yritys palkkaa vapaaehtoisesti tilintarkastajan. Näiden ominaisuuksien hän katsoo lisäävän agenttikonfliktien vakuutusta ja täten lisäävän tilintarkastuksen kysyntää. Yrityksen johdon omistusosuudella hän ennustaa olevan päinvastainen vaikutus. Chown (1982) tutkimuksen tulokset antavat vahvistusta velkaantumisasteen, lainakovenanttien ja yrityksen koon vaikutukselle. Tutkimuksessaan myös Dedman (2017) havaitsi, että yritykset, joiden rahoitus koostuu enemmän velasta kuin omasta pääomasta, pysyvät paljon todennäköisemmin tilintarkastuksen piirissä. Yrityksen toimiala voi myös vaikuttaa tilintarkastuksen kysyntään. Mitä monimutkaisempi toimiala on, sitä kalliimpaa on toimittaa tilintarkastus toimialan yrityksille. Tällöin myös tilintarkastuspalkkiot nousevat, mikä osaltaan laskee tilintarkastuksen kysyntää. (Chow 1982.) Myös Collis, Jarvis ja Skerrat (2004) löysivät positiivisen korrelaation yrityksen koon ja tilintarkastuksen kysynnän välillä. Sama korrelaatio löytyi sekä liikevaihdolla, taseen loppusummalla että työntekijöiden määrällä mitattuna.

Regressiomallin mukaan kuitenkin vain liikevaihto on näistä merkittävä muuttuja tilintarkastuksen kysynnälle.

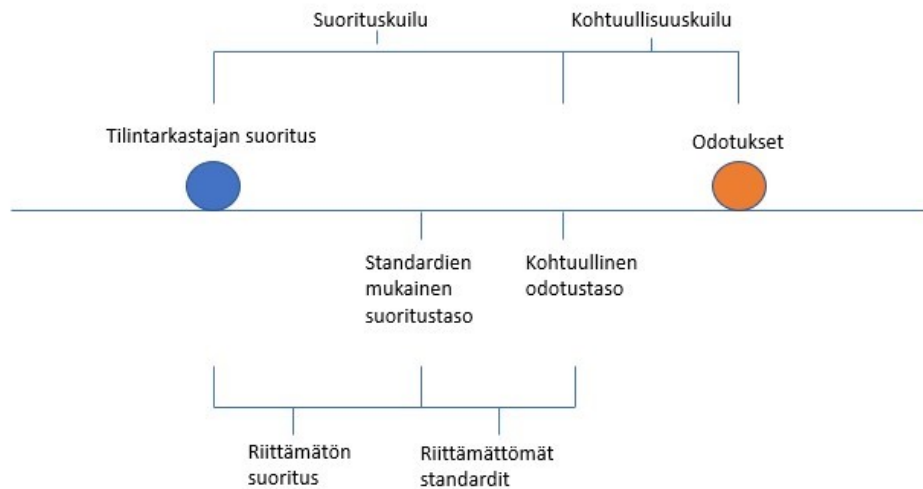
Kokoa tärkeämpi tekijä tilintarkastuksen kysynnän muodostumisessa on yritysjohdon näkemys tilintarkastuksen arvosta, eli siitä, parantaako tilintarkastus informaation laatua ja onko siitä hyötyä sisäisten asiakirjojen varmentamisessa. (Collis, Jarvis & Skerrat, 2004.) Collis, Jarvis ja Skerrat (2004) saivat tutkimuksessaan selville, että yritysjohdon näkemys ja havainnot tilintarkastuksen arvosta ja pääjohtajan koulutustaso ovat tilastollisesti kokoa ja agenttisuhteita merkittävämpi tekijä tilintarkastuksen kysynnän muodostumiselle. Pääjohtajan koulutusta ja taloudellista osaamista he mittasivat muun muassa koulutusasteella sekä sillä, onko pääjohtaja saanut koulutusta kaupan alaan, johtamiseen tai yrityksen toimialaan liittyen. Heidän isobritannialainen aineistonsa koostui vuonna 1999 tehdyn brittiläisen kyselytutkimuksen vastauksista. Kysely sisälsi 33 kysymystä ja se lähetettiin 2288 pienelle yritykselle. Käyttökelpoisia vastauksia saatiin 385 kappaletta.

Demanin, Kausarin ja Lennoxin (2014) mukaan yrityksen agenttikustannuksiin vaikuttaa positiivisesti koko, kompleksisuus, velkaantumisaste, omistuksen jakautuminen ja hallituksen koko. Näiden tekijöiden he havaitsivat myös lisäävän todennäköisyyttä vapaaehtoiselle tilintarkastukselle. Heidän mukaansa myös yrityksen riskisyys, tuleva pääoman tarve sekä tilintarkastuksen oheispalveluiden käyttö menneisyydessä lisäsivät todennäköisyyttä sille, että yritys jatkoi tilintarkastusta vapaaehtoisesti tulevana vuosina. Tilintarkastuksen oheispalveluiden käytön positiivisen vaikutuksen tilintarkastuksen jatkamiseen he yhdistävät aikaisempiin tuloksiin oheispalveluiden positiivisesta tiedon läikkymisvaikutuksesta. He löysivät myös, että jos yrityksellä on aikaisemmin ollut Big4-tilintarkastaja, jatkoi se todennäköisemmin tilintarkastusta myös tulevaisuudessa sen muututtua vapaaehtoiseksi. Dedmanin, Kausarin ja Lennoxin (2014) tutkimusaineisto on Iso-Britanniasta aikana, jolloin osa yrityksistä vapautettiin tilintarkastuspakosta. Heidän aineistonsa koostuukin listaamattomista yrityksistä, jotka vuonna 2003 olivat tilintarkastusvelvollisia, mutta vuonna 2004 tilintarkastus oli niille vapaaehtoista. Joukosta on poistettu yritykset, jotka ylittivät tilintarkastusvelvollisuuden rajat seuraavina kahtena

vuonna, jolloin heidän käyttöönsä jäi 15 013 yritystilikauden tiedot, jotka jakautuivat vuosille 2004–2006. Näiden kolmen vuoden aikana he havaitsivat, että ajan myötä yhä useammat yritykset käyttävät mahdollisuuttaan luopua tilintarkastuksesta. Tämän havainnon he selittävät sillä, että yrityksillä voi olla esimerkiksi lainakovenanttien uudelleenneuvottelusta johtuva siirtymäaika ennen, kun ne voivat hyötyä tilintarkastuksesta luopumisesta.

3.3 Tilintarkastuksen odotuskuilu

Porter (1993) määrittelee tilintarkastuksen odotuskuilun kuiluksi yhteiskunnan tilintarkastajiin liittyvien odotusten ja tilintarkastajien havaitun suorituksen välillä. Hän jakaa odotuskuilun kahteen komponenttiin: kohtuullisuuskuiluun ja suorituskuiluun. Kohtuullisuuskuilu on kuilu yhteiskunnan tilintarkastajille asettamien odotusten ja sen välillä, mitä tilintarkastajilta voisi kohtuullisesti odottaa. Suorituskuilu puolestaan on ero kohtuullisten odotusten ja tilintarkastajan havaittujen suoritusten ja saavutusten välillä. Suorituskuilu koostuu Porterin (1993) mukaan kahdesta osiosta: standardien ja lainsäädännön määrittelemien tehtävien ja odotettujen tehtävien välisistä eroista (riittämättömät standardit) sekä kuilusta kohtuullisen, standardien mukaisen odotetun suoritustason ja havaitun tilintarkastajan suorituksen välillä (riittämätön suoritus). Tätä on havainnollistettu kuviossa 1.

Kuvio 1. Tilintarkastuksen odotuskuilu (mukailen Porter, 1993)

Porter (1993) testasi tätä esittämäänsä tilintarkastuksen odotuskuilun rakennetta kyselyn avulla. Kyselyn kohderyhmä jaettiin kahteen osaan. Niille, joiden voitiin olettaa olevan perehtyneitä tilintarkastukseen (tilintarkastajat, talousanalyytikot, tilintarkastusalan akateemikot) lähetettiin eri versio kuin niille, joiden oletettiin tietävän tilintarkastuksesta vähemmän (lakimiehet, talousjournalistit, keskivertoyleisö). Kyselyt erosivat vain tiettyjen kysymysten muotoilun osalta. Kyselyllä selvitettiin oletettuja tilintarkastajien tehtäviä. Tilintarkastajat vaikuttavat olevan hyvin tietoisia omista tehtävistään. Tilintarkastajien asiakkaat ovat näistä tehtävistä vähemmän tietoisia kuin itse tilintarkastajat ja vielä huonommin tilintarkastajan tehtävien laajuutta ymmärtää suuri yleisö, joka hyötyy tilintarkastuksesta (Porter, 1993). Tämän tutkielman kysymyksenasettelun kannalta on syytä tarkastella Porterin (1993) esittämää määrittelyä tilintarkastuksen odotuskuilulle hieman eri näkökulmasta. Tilintarkastuksen kysynnän ja tilintarkastuksesta luopumisen kannalta odotuskuilu voinee syntyä erityisesti tilintarkastuksesta päättävän johdon ja tilintarkastajan näkemysten välille. Pohjimmiltaan kyse onkin siitä, onko tilintarkastaja vastannut johdon odotuksiin toiminnallaan.

3.4 Tilintarkastuksen hyödyt, kustannukset ja vaihtoehdot

Tilintarkastuksesta luopumisen kustannuksista ja hyödyistä on eri osapuolilla eri mielipiteitä. Dedman (2017) kertoo, että tilintarkastusalan toimijat ovat sitä mieltä, että tilintarkastuksesta luopuminen aiheuttaa tilinpäätöstietojen laadun haitallisen laskun, kun taas lainsäätäjien näkökulma puolestaan usein on se, että tilintarkastuksesta vapauttamisesta aiheutuvat kustannussäästöt ovat pienyrityksille suurempia kuin tilintarkastuksen hyödyt. Se, että lainsäädännössä määrätään tilintarkastusvelvollisuudesta kokorajoihin perustuen, antaisi olettaa, että näiden kokoa mittaavien tekijöiden ja tilintarkastuksen hyötyjen ja kustannusten välillä on yhteys ja että tilintarkastusvelvollisuuden raja on myös raja, missä tilintarkastuksen hyödyt kasvavat kustannuksia suuremmiksi (Collis, Jarvis & Skerrat 2004). Tätä näkökulmaa tukee myös perustelut pienten yritysten vapauttamisesta tilintarkastuksesta (ks. esim. Työ- ja Elinkeinoministeriö, 2018; Euroopan Parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/34/EU). Koska vapaaehtoisen tilintarkastuksen piirissä olevilla yrityksillä ei ole lakisääteistä pakkoa tilintarkastajan palkkaamiseen, määrittyy näiden yritysten tilintarkastuksen kysyntä sen mukaan, mikä on tilintarkastuksen odotettu nettohyöty (Blackwell, Noland & Winters, 1998). Suuri osa yrityksistä näyttää kokevan tilintarkastuksen hyödyt suuremmiksi kuin kustannukset, sillä Collisin, Jarvisin ja Skerratin (2004) tutkimuksessa 63 % yrityksistä vastasi, että pysyisivät tilintarkastuksen piirissä, vaikka lakisääteinen pakko siihen poistettaisiin. Vastaavasti suomalaisella aineistolla tehdystä tutkimuksesta tulokseksi saatiin, että 60 % jatkaisi tilintarkastusta, vaikka se muuttuisi täysin vapaaehtoiseksi (Niemi, Kinnunen, Ojala & Troberg, 2012).

3.4.1 Vieraan pääoman saatavuus ja luottokustannukset

Jotta yritys voi kasvaa ja laajentua nopeammin, tarvitaan rahoitusta. Tämä raha voi tulla omistajilta esimerkiksi osakeannin seurauksena, jolloin rahoitus on oman pääoman ehtoista. Toinen vaihtoehto on vieraan pääoman ehtoinen rahoitus, jossa yritys on velkaa luotonantajille. Edellä esitelty informaatiohypoteesi korostaa tilintarkastuksen roolia yrityksen sijoittajien päätöksenteon pohjana olevan informaation luotettavuuden

varmentajana. Myös luotonantajat hyödyntävät laajasti yrityksen tilinpäätösinformaatiota muodostaessaan kuvaa yrityksen luottokelpoisuudesta. Tilintarkastuksen onkin löydetty lisäävän pienten listaamattomien yritysten saatavuutta luotolle, parantavan yritysten luottoluokitusta ja jopa alentavan luottokustannuksia. (Allee & Yohn, 2009; Dedman & Kausar, 2012; Karjalainen 2011; Blackwell, Noland & Winters, 1998). Tilintarkastuksesta aiheutuvan luottokustannusten säästön on tutkittu kattavan yleisesti n. 28–50 % tyypillisistä tilintarkastuspalkkioista (Blackwell, Noland & Winters 1998).

Blackwell, Noland ja Winters (1998) totesivat tutkimuksessaan, että tilintarkastetut yritykset maksavat lainoistaan huomattavasti tilintarkastamattomia yrityksiä pienempää korkotasoa. Heidän mukaansa tämä hyöty laskee epälineaarisesti, kun yrityksen koko kasvaa. Tämän he selittävät sillä, että pankit pitävät suurempia yrityksiä yleisestikin vähemmän riskisinä asiakkaina. Heidän aineistonsa koostui 212 yrityksen lainatiedoista. Niistä 37 % oli virallisesti tilintarkastettuja ja 23 % täysin tilintarkastamattomia. Regressioanalyysin avulla he määrittivät tilintarkastuksen ja luottokustannusten välisen suhteen aineistossaan ja laskivat, kuinka suuren osan tilintarkastuspalkkioista luottokulujen säästöt kattavat. Keskimääräisen tilintarkastuspalkkion he määrittivät keräämällä tietoa saman alueen muilta kuin Big6-tilintarkastusyryyksiltä. Mahdollisesti jopa 50 % tilintarkastuspalkkioiden kuluista voidaan kattaa pelkästään tilintarkastuksen aiheuttamalla luottokustannusten säästöillä (Blackwell, Noland & Winters, 1998). Vaikuttaakin siltä, että luottokustannusten lasku voi olla merkittävimpiä tekijöitä pienyritysten tilintarkastuspäätöksessä. Allee ja Yohn (2009) saivat tutkimuksessaan selville, että tilintarkastetulle yritykselle myönnettiin huomattavasti useammin luottoa kuin tilintarkastamattomille yrityksille. Luottopäätös oli siis tilintarkastetuilla yrityksillä harvemmin negatiivinen. He tutkivat tilintarkastuksen vaikutusta luoton saatavuuteen osana laajempaa tutkimusta yrityksen ominaisuuksien vaikutuksesta tilinpäätöstiedon tuottamiseen ja käyttöön liittyen.

Tilintarkastuksen koettu laatu ja tilintarkastuskertomuksen muoto vaikuttaa luottokustannuksiin (Karjalainen, 2011). Suomalaisella aineistolla tehdyssä tutkimuksessaan

Karjalainen (2011) havaitsi, että tilintarkastuksen laatu vaikuttaa merkittävästi listaamattomien yritysten luottokustannuksiin ja muokattu tilintarkastuskertomus nostaa luottokustannuksia. Varauman sisältävän tilintarkastuskertomuksen on myös huomattu lisäävän todennäköisyyttä, että jatkossa yritys luopuu tilintarkastuksesta. (Niemi, Kinnunen, Ojala & Troberg, 2012). Karjalainen (2011) piti tutkimuksessaan tilintarkastuksen laadun merkinä Big4 -tilintarkastustoimistoa ja sitä, että tilinpäätöksellä on useampi vastuunalainen tilintarkastaja. Hän käytti aineistonaan 11 799 havaintoa suomalaisten listaamattomien yritysten tilinpäätöksistä vuosilta 1999–2006. Tuolloin maallikkotilintarkastus oli sallittua. Mielenkiintoista on, että vaikka Karjalainen (2011) havaitsi eron luottokustannuksia Big4 -tilintarkastettujen ja muiden yritysten välillä, vastaavaa eroa ei löytynyt sen suhteen, oliko yrityksen tilintarkastanut maallikkotilintarkastaja vai sertifioitu tilintarkastaja.

Dedmanin ja Kausarin (2012) mukaan niillä pienillä yrityksillä, jotka vapaaehtoisesti valitsevat tilintarkastajan on tilintarkastamattomia yrityksiä huomattavasti korkeammat luottoluokitukset, vaikka ne keskimäärin raportoivat huonompia voittolukuja. Tämä selittyy heidän mukaansa sillä, että tilintarkastuksesta luopumien yhdistetään vähemmän varovaiseen taloudelliseen raportointiin ja luottoluokituslaitokset huomioivat tämän arvioissaan. Dedmanin ja Kausarin (2012) tutkimus pohjautuu isobritannialaiseen 4873 yrityksen aineistoon suuren lakimuutoksen jälkeen, jonka seurauksena nämä yritykset ensimmäistä kertaa vapautettiin tilintarkastusvelvollisuudesta. Heti ensimmäisenä vuonna lakimuutoksen jälkeen 28 % aineiston yrityksistä luopuivat tilintarkastuksesta ja trendi jatkui seuraavina vuosina kasvaen. Heidän mukaansa tilintarkastuksesta luopuneet yritykset raportoivat huomattavasti vähemmän tulosta pienentäviä siirtovelkoja, mikä viittaisi siihen, että näiden yritysten taloudellinen raportointi on aggressiivisempaa.

Aikaisemman kirjallisuuden pohjalta yksi tilintarkastuksen tärkeistä hyödyistä kompensoimassa tilintarkastuspalkkiota on säästöt vieraan pääoman kustannuksissa. Tämä suhde on kuitenkin monitahoinen ja myös tilintarkastuksen laatu on merkittävä osa tätä vaikutusta.

3.4.2 Sisäinen valvonta ja kontrolli

Yritysjohdo ottaa yrityksessä käyttöön kontrollijärjestelmiä, joko sisäisiä tai ulkoisia, muun muassa pienentääkseen agenttiongelmista aiheutuvia kustannuksia (Jensen & Payne 2003). Yleisesti yrityksessä on tilintarkastuksen lisäksi tai sijasta käytössä sisäisen valvonnan prosesseja ja mahdollisesti jopa sisäisen tarkastuksen funktio. Tilintarkastus on tarkasti säännelty toiminto, mutta sisäistä tarkastusta ei lainsäädännössä juurikaan säännellä. Se on pääsääntöisesti vapaaehtoinen toiminto ja täten ehkä tilintarkastusta helpommin lähestyttävä pienyrityksille. Tilintarkastaja ja sisäinen tarkastaja toimivat usein yhteistyössä ja näin funktiot täydentävät toisiaan. Sisäinen tarkastus ja tilintarkastus voivat siis parhaimmillaan olla toisiaan täydentäviä toimintoja, jotka yhteistyössä havaitsevat virheet ja ehkäisevät väärinkäytöksiä. Sisäisiä ja ulkoisia kontrollimekanismeja voidaan kuitenkin tarkastella myös toistensa substituutteina (Jensen & Payne, 2003). On myös viitteitä siitä, että perhey yrityksissä, joissa johdon ja omistuksen erillisyyden aste tyypillisesti on hyvin pieni, nämä toiminnot nähdään usein toisiaan korvaavina eikä niinkään toisiaan täydentävinä (Carey, Simnett & Tanewski, 2000). Tilintarkastus voi olla sisäistä tarkastusta kustannustehokkaampaa mittakaavaetujen takia ja tilintarkastaja voi myös pystyä tarjoamaan laajemman palvelukokonaisuuden (Chow 1982).

Carey, Simnett ja Tanewski (2000) löysivät tutkimuksessaan selvän negatiivisen korrelaation sisäisen tarkastuksen ja tilintarkastuksen välillä. Sisäinen tarkastus on tutkimuksen mukaan keskikokoisissa perhey yrityksissä tilintarkastusta yleisempää ja se on usein ulkoistettu. Heidän tulostensa mukaan tätä negatiivista korrelaatiota ei voi kuitenkaan yleistää agenttikustannusten aiheuttamaan valvonnan tarpeeseen, sillä sisäinen tarkastus ei sovellu agenttiteorian mukaisten ongelmien ratkaisemiseen. Aineisto koostui 186 australialaisen keskisuuren perhey yrityksen kyselydatasta. Olennaista on se, että Australiassa ei tutkimuksen aikaan ollut lakisääteistä pakkoa yritysten toimittaa tilintarkastusta tai sisäistä tarkastusta. Tämä on tutkimukselle merkittävä etu, sillä Carey, Simnett ja Tanewski (2000) pääsivät tutkimaan tilintarkastuksen ja sisäisen tarkastuksen kysyntää täysin vapaaehtoisilla markkinoilla. He testasivat logistisen regressioanalyysin avulla hypoteeseja muun muassa siitä, miten perheomistuksen osuus ja koko vaikuttaa

tilintarkastuksen kysyntään ja onko tilintarkastuksen ja sisäisen tarkastuksen kysynnän välillä korrelaatio. Vaikka tutkimuksen tulokset eivät ole suoraan yleistettävissä suomalaisten pienten yritysten tilintarkastuksen kysyntään, antaa se yhden mahdollisen selityksen sille, miksi yritykset päättävät luopua tilintarkastuksesta. Mahdollisesti osa yrityksistä on korvannut tilintarkastuksen sisäisellä tarkastuksella ja sisäisellä valvonnalla.

Weik, Eierle ja Ojala (2016) ovat saaneet saman suuntaisia tuloksia liittyen kirjanpidon ulkoistamiseen. Heidän tulostensa mukaan, jos kirjanpidossa on mukana yrityksen ulkopuolinen asiantuntija, on epätodennäköisempää, että yritys valitsee vapaaehtoisesti tilintarkastajan. Kirjanpidon ulkoistaminen asiantuntijalle toimii mahdollisesti substituuttina tilintarkastukselle. Heidän aineistonaan toimi saksalaisille pienyrityksille kohdistetun kyselyn vastaukset yhteensä 405 yritykseltä.

Johto voi myös korvata kalliit sisäisen kontrollin toiminnot palkkaamalla toimialan hyvin tuntevan tilintarkastajan (Jensen & Payne, 2003). Tämä antaa viitteitä siitä, että yksi laadukkaan tilintarkastuksen hyödyistä on kustannussäästöt muissa kontrollimekanismeissa. Kyselytutkimuksessaan Jensen ja Payne (2003) löysivät todisteita sille, että tilanteessa, jossa tilintarkastus on pakollista, johto, joka palkkaa suhteellisen kokemattonta laskentatoimen henkilöstöä kompensoi tätä osaamisen puutetta palkkaamalla tilintarkastajan, jolla on paljon kokemusta toimialasta. He löysivät saman korrelaation sisäiseen tarkastukseen liittyen: johto, joka on päättänyt olla palkkaamatta sisäistä tarkastajaa, kompensoi palkkaamalla asiantuntevan tilintarkastajan. Tämä korrelaatio selittyy sisäisten kontrollimekanismien kustannuksilla. He perustelevat löydöstä seuraavasti: kun ammattitaitoisen laskentatoimen henkilökunnan ja sisäisen tarkastajan hinta nousee, yritykset korvaavat tämän osaamisen ja kontrollin todennäköisemmin palkkaamalla korkeatasoisen tilintarkastajan. Jensenin ja Paynen (2003) tutkimus on toteutettu yhdysvaltalaisella pakollisen tilintarkastuksen alaisella tilinpäätösaineistolla. Aineisto koostui 676 yli 5000 asukkaan kaupungin tilinpäätöstiedoista ja tilintarkastuskertomuksista tilikausilta, jotka päättyivät 1.1.1992-1.1.1993. He perustelevat tutkimuksen kohdistamista kaupunkien taloudelliseen raportointiin muun muassa sillä, että

kontrollijärjestelmien tarve on kaupungeissa korostunut ja kuntien kirjanpito vaatii teki-
jöiltään erityisosaamista tarkemman ja yksityiskohtaisemman säätelyn takia. Heidän
mukaansa kaupunkien suhde tilintarkastajiin ei kuitenkaan eroa yritysten suhteesta tilin-
tarkastajiin, jolloin tutkimuksen tulokset kuvaavat tilintarkastuksen vaikutusta sisäisten
kontrollimekanismien kysyntään myös yritysmarkkinoilla. Tilintarkastus ja erilaiset muut
varmennustoiminnot voivatkin toimia toistensa substituutteina. Yksi tilintarkastuksen
hyödyistä voi siis olla sisäisten kontrollitoimintojen tarpeen väheneminen ja täten kus-
tannussäästöt.

Edeltävien tutkimusten pohjalta voidaan todeta, että tilintarkastus toimii parhaimmil-
laan ehkäisten väärinkäytöksiä ja korvaten sisäisen valvonnan prosesseja. Herää kysymys,
miten tämä vaikutus siirtyy yrityksen selviytymismahdollisuuksiin. Tutkimuksessaan
Dedman (2017) sai selville, että vaikka tilintarkastetut yritykset vaikuttivat riskisemmiltä
perinteisillä konkurssiriskin mittareilla, oli niillä paljon tilintarkastamattomia yrityksiä
suurempi selviytymisprosentti. Häneen mukaansa kuitenkin tilintarkastuksesta luopumi-
nen lisääkonkurssiriskiä.

3.4.3 Toimittajasuhteet

Suhteet tuotteiden ja palveluiden toimittajiin ovat tärkeitä pienille yrityksille. Erityisesti
nopeasti kasvavat ja nuoret, pienet yritykset käyttävät ostovelkoja (Niskanen & Niskanen,
2006). Vapaaehtoinen tilintarkastus voi lisätä yrityksen luotettavuutta esimerkiksi tava-
rantoimittajien silmissä ja turvata toimitusten jatkuvuutta sekä ostovelkojen saatavuutta
(Ojala, Collis, Kinnunen, Niemi & Troberg, 2016). Onkin mahdollista, että yritys on valin-
nut tilintarkastajan vapaaehtoisesti herättääkseen luottamusta toimittajissa, mutta ei
enää koe sitä tarpeelliseksi, kun vakitoimittajien kanssa on muodostunut vakaa suhde.

3.4.4 Verotuksen ennakoitavuus

Ojalan, Kinnusen, Niemen, Trobergin ja Collisin (2015) tutkimuksessa huomattiin, että vapaaehtoinen tilintarkastus ja siitä saatu vakiomuotoinen tilintarkastuskertomus pienentää todennäköisyyttä sille, että veroviranomainen ei hyväksy yrityksen raportoitua tulosta, vaan muokkaa sitä ja määrää lisää veroa maksettavaksi. Lisäksi aggressiivisuudella verosuunnittelussa ja kirjanpidossa huomattiin olevan sama vaikutus. Tilintarkastettujen yritysten on huomattu yleisesti olevan vähemmän aggressiivisia taloudellisessa raportoinnissaan kuin tilintarkastettujen yritysten ja tämän on havaittu herättävän luottamusta esimerkiksi luottoluokituslaitoksissa (Dedman & Kausar, 2012).

Tutkimuksessaan Ojala, Kinnunen, Niemi, Troberg ja Collis (2015) esittävät, että yritykset voivat käyttää tilintarkastuksen positiivista vaikutusta verotuksen ennakoitavuuteen kompensoidakseen omaa verotuksellisen raportoinnin aggressiivisuuttaan. Heidän mukaansa vakiomuotoisen tilintarkastuskertomuksen saaneet yritykset eivät herätä verottajan huomiota yhtä helposti, vaikka olisivatkin verotuksellisesti aggressiivisia. Koska tilintarkastajalla on ammattinsa ja koulutuksensa puolesta paljon osaamista kirjanpidollisista ja verotuksellisista asioista, voi hän avustaa yrityksen omistajajohtajaa esimerkiksi siinä, mitkä tuloerät ovat verovapaita. Ojalan, Kinnusen, Niemen, Trobergin ja Collisin (2015) mukaan yritykset, jotka eivät palkkaa tilintarkastajaa, eivätkä täten pääse hyödyntämään tämän erityisosaamista, saattavat tietämättömyyttään olla verotuksellisessa raportoinnissaan liian aggressiivisia ja päätyä esimerkiksi vähentämään verotuksessa vähennyskelvottomia eriä. Ojalan, Kinnusen, Niemen, Trobergin ja Collisin (2015) tutkimus koostui taloudellisesta datasta, joka oli kerätty Suomen Verohallinnolta suomalaisista osakeyhtiöistä, jotka olivat palauttaneet veroilmoituksen ja olivat liikevaihdoltaan alle 10 miljoonaa euroa.

Ojala, Kinnunen, Niemi, Troberg ja Collis (2015) esittävät siis, että tilintarkastuksesta luopuminen voisi johtaa liian vähäiseen verojen maksuun ja haitallisiin seuraamuksiin. Dedman (2017) puolestaan esittää, että tilintarkastamattomuus voi johtaa liialliseen veronmaksuun ja täten suurempiin kustannuksiin. Hänen mukaansa tilintarkastamattomat

yritykset raportoivat keskimäärin pienempiä myyntilukuja mutta suurempia tuottoja ja tämän takia tilintarkastuksesta luopuneet yritykset maksavat suuremman osuuden liikevaihdostaan veroina. Hän esittää, että tämä johtuu siitä, että koska yrityksillä ei ole enää käytössään tilintarkastajan veroasiantuntemusta, he eivät raportoisi kaikkia mahdollisia verotuksessa huomioitavia kuluja. Hänen mukaansa tilintarkastuksesta luopuneet yritykset häviävät tässä liiallisessa veron maksussa paljon enemmän, kun mitä ne ovat tilintarkastuspalkkioissa säästäneet.

Tilintarkastajan tarjoama verotuksellinen asiantuntemus voi kuitenkin olla korvattavissa ulkopuolisen kirjanpidon asiantuntijan veroneuvonnalla. Hänellä voi olla jopa etulyöntiasema tilintarkastajaan verrattuna esimerkiksi kustannustehokkuuden takia, sillä monesti, jos kirjanpito on ulkoistettu, sama tilitoimisto hoitaa myös veroilmoituksen täyttämisen (Niemi, Kinnunen, Ojala & Troberg, 2012). Vaikka vaikuttaakin siltä, että tilintarkastuksen tuoma verotuksen ennakoitavuuden hyöty on saavutettavissa myös muulla veroneuvonnalla, ei se poista tutkimusten osoittamaa positiivista vaikutusta.

3.4.5 Tilintarkastuksen kustannukset

Aikaisemmassa tutkimuksessa tilintarkastuksen kustannuksia mitataan lähinnä tilintarkastuspalkkion avulla (Ks. esim. Blackwell, Noland & Winters 1998, Chow 1982). On kuitenkin viitteitä siitä, että tilintarkastuspalkkio ei olisikaan vaikutukseltaan niin yksiselitteinen. Dedman (2017) ei löytänyt tutkimuksessaan todisteita siitä, että yritykset luopuisivat tilintarkastuksesta siksi, että siihen ei olisi varaa. Hänen mukaansa keskimääräisesti tilintarkastamaton yritys on likvidimpi kuin tilintarkastettu ja sillä on noin 28 kertaa tilintarkastuksen kustannuksen verran rahaa käteisvaroina. Vaikka säästösyöt eivät yksinään olisi merkittävä tekijä tilintarkastuksesta luopumiselle, kysynnän ja tarjonnan lain perusteella olisi loogista olettaa, että jos tilintarkastusyrietykset määräävät tietyn hinnan, tilintarkastuksen kysyntä sopeutuu. Jos hinta on liian korkea, kysyntä laskee. Tähän vaikuttanee merkittävästi tilintarkastettavan yrityksen neuvotteluasema hinnasta sovittaessa.

Simunic (1980) kehitti mallin tilintarkastuspalkkioiden muodostumiselle. Häneen mukaan tilintarkastuksen hinta muodostuu yksikköhinnan ja työmäärän tulona. Tutkimuksessaan hän selvitti tilintarkastusmarkkinoiden kilpailullisuutta ja eri ominaisuuksien vaikutusta tilintarkastuspalkkioihin. Simunicin (1980) mukaan taseen loppusummalla mitattuna tilintarkastettavan yrityksen koko, sen kompleksisuus ja toimiala vaikuttavat tilintarkastuspalkkion muodostumiseen.

3.5 Tilintarkastuksesta luopumisen selitysmalleja

Edellä on tarkasteltu tilintarkastuksen kysynnän teorioita ja vapaaehtoisen tilintarkastuksen kysyntään vaikuttavia tekijöitä aikaisemman kirjallisuuden pohjalta. Näiden pohjalta johdetaan seuraavaksi mahdollisia selitysmalleja sille, miksi vapaaehtoisen tilintarkastuksen piirissä olevat yritykset luopuvat tilintarkastuksesta.

Carrey, Simnett ja Tanewski (2000) löysivät tutkimuksessaan, että pienissä perheyrittäjissä tilintarkastus ja sisäinen tarkastus voidaan nähdä toisiaan korvaavina toimintoina. Tämän tutkielman kohderyhmänä oleviin mikroyrittäjiin sisäisen tarkastuksen toiminto ei itsessään sovellu hyvin, mutta on mahdollista, että osa tilintarkastuksesta luopuneista mikroyrittäjistä on päättänyt korvata tilintarkastuksen vahvistamalla sisäistä valvontaa. Jos yrityksessä on vahvistettu sisäisen valvonnan ja sisäisen tarkastuksen prosesseja, ovat ne ehkä vastanneet valvonnan tarpeeseen, eikä tilintarkastusta välttämättä ole koettu enää tarpeelliseksi. Saman vaikutuksen on voinut luoda myös kontrollitoimintojen lisääntyminen yleisesti. Tämän tutkielman kohderyhmänä olevissa mikroyrittäjissä tämä vaikutus lienee vähäinen, sillä pienessä, esimerkiksi vain yhden henkilön työllistävässä, yrityksessä sisäisen tarkastuksen funktion tarpeellisuus on minimaalista eikä valvontaa tarvita vastaavasti kuin suuremmissa yrityksissä. Sen sijaan omistajayrittäjä voi kokea tarpeelliseksi varmentaa päätöksentekoon käyttämänsä taloudellisen informaation luotettavuutta. Tärkeäksi tilintarkastuksen eduksi on aiemmissa tutkimuksissa (mm. Collis, Jarvis & Skerrat, 2004) nähty se, että tilintarkastus lisää yrityksen omassa

päätöksenteossa käytettävän tiedon luotettavuutta. Koska luopumispäätökseen vaikuttaa nimenomaan yrityksen johdon oma käsitys siitä, kuinka tilintarkastus vaikuttaa päätöksentekoon, voidaan esittää tutkielman ensimmäinen hypoteesi seuraavasti

H₁: Tilintarkastuksesta luopuneet ja tilintarkastajan vapaaehtoisesti valitsevat yritykset eroavat toisistaan näkemyksessään siitä, parantaako tilintarkastus yrityksen päätöksenteossa käytettävän tiedon luotettavuutta

Tilintarkastuksen on aikaisemmissa tutkimuksissa huomattu parantavan yritysten luottoluokitusta, pienentävän luottokustannuksia ja parantavan luotonsaantimahdollisuuksia. (ks. esim. Blackwell Noland & Winters, 1998; Allee & Yohn, 2009; Dedman & Kausar, 2012). Tämä on kiistatta suuri hyöty yritykselle, sillä vastaavaa virallista lausuntoa, jonka pankit ja muut luottolaitokset voisivat kokea lisäävän tilinpäätöksen luotettavuutta ei ole. Dedmanin (2017) mukaan yritykset luopuvat tilintarkastuksesta samalla kun ne lyhentävät lyhytaikaista velkaansa. Tälle voidaan hakea tukea myös Blackwellin, Nolandin ja Wintersin (1998) tutkimuksesta. Jos luottokustannusten laskun hyöty kattaa 28-50% tilintarkastuspalkkioista (Blackwell, Noland & Winters 1998) ja luotto maksetaan pois, pienenee myös tilintarkastuksesta saatava nettohyöty merkittävästi. Tämä saattaa johtaa suoraan siihen, että yritysjohto ei koe saavansa tilintarkastuspalkkioille taloudellista vastinetta. Merkittäväksi tekijäksi nousee myös se, kokevatko mikroyritysten päätöksentekijät saavansa tällaista hyötyä tilintarkastuksesta. Erityisesti jos yrityksellä ei ole paljoa velkaa eikä se ole hakemassa uutta velkaa, voi olla, että tämä hyöty jää saamatta tai että tämä vaikutus jää muuten johdolta tunnistamatta. Seuraava hypoteesi esitetään tämän vaikutuksen tutkimiseksi.

H₂: Tilintarkastuksesta luopuneet ja tilintarkastajan vapaaehtoisesti valitsevat yritykset eroavat toisistaan näkemyksessään siitä, parantaako tilintarkastus yrityksen mahdollisuutta saada luottoa tai mahdollistaako se luoton saamisen paremmin ehdoin.

Yksi tilintarkastuksen hyödyistä aikaisemman kirjallisuuden perusteella on verotuksen ennakoitavuus. Ojalan, Kinnusen, Niemen, Trobergin ja Collisin (2015) mukaan tilintarkastamattomat yritykset voivat päätyä olemaan verotuksellisesti liian aggressiivisia, mikä johtaa veroviranomaisen tekemiin muutoksiin verotuksessa. He selittävät tämän sillä, että tilintarkastamattomilla yrityksillä ei ole käytössään tilintarkastajan verotuksellista asiantuntemusta ja ne voivat päätyä esimerkiksi vähentämään verotuksessa vähennyskelpoisia eriä. He esittävät myös, että vakiomuotoinen tilintarkastuskertomus herättää luottamusta veroviranomaisissa ja täten tilintarkastuksella voidaan jopa kompensoida verotuksellista aggressiivisuutta. Mielenkiintoinen kysymys on, kokevatko yritykset tämän hyödyn merkittäväksi. On mahdollista, että pienet tilintarkastuksesta luopuneet yritykset eivät koe tilintarkastuksen lisäävän verotuksen ennakoitavuutta tai ainakaan hyötyvänsä siitä merkittävästi.

H₃: Tilintarkastuksesta luopuneet ja tilintarkastajan vapaaehtoisesti valitsevat yritykset eroavat toisistaan näkemyksessään siitä, auttaako tilintarkastus verotuksen ennakoimisissa.

Tilintarkastajan kirjanpito-osaamisen on aiemmissa tutkimuksissa nähty olevan tärkeä osa tilintarkastuksen tuomaa arvoa pienyrityksille ja kirjanpidon ulkoistamisen on nähty laskevan tilintarkastuksen kysyntää (ks. Weik, Eierle & Ojala, 2018; Svanström, 2013). Ammattitaitoinen kirjanpitäjä voi pienentää tarvetta tilintarkastajan asiantuntemukselle kirjanpidon ongelmatilanteissa. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että tilintarkastaja voi toimia tärkeänä tietolähteenä kirjanpidon ongelmatilanteissa ja jo tilikauden aikana varmentajana sille, että kirjanpito tulee tehtyä oikein. Tämä vaikutus voi luonnollisesti korostua pienissä yrityksissä, joissa kirjanpito-osaamisen taso on usein matala (Svanström, 2013). Seuraava hypoteesi koskee kirjanpidon ulkoistamisen yhteyttä tilintarkastuksesta luopumiseen:

H₄: Tilintarkastuksesta luopumiseen vaikuttaa se, onko yrityksen kirjanpito ulkoistettu

Aikaisemmassa tutkimuskirjallisuudessa tilintarkastuksen kustannuksia mitataan nimenomaan tilintarkastuspalkkion avulla (Ks. esim. Blackwell, Noland & Winters 1998, Chow 1982). Dedman (2017) ei kuitenkaan löytänyt tutkimuksessaan todisteita siitä, että yritykset luopuisivat tilintarkastuksesta siksi, että siihen ei olisi varaa. Kuitenkin, vaikka yrityksellä olisi varaa tilintarkastukseen, on se silti kuluerä, joka voidaan jättää pois, jos tilintarkastus ei ole lainsäädännön asettamien kokorajojen tai muiden syiden takia pakollista. Yritys luopuneekin tilintarkastuksesta, mikäli kokee sen hyödyt pienemmiksi kuin kustannukset. Hinnan vaikutusta tilintarkastuksesta luopumiseen voidaankin tutkia seuraavan hypoteesin avulla:

H₅: Tilintarkastuksesta luopumiseen vaikuttaa yrityksen näkemystilintarkastuksen hinnasta

Tilintarkastus prosessina vaatii rahallisten kustannusten lisäksi asiakasyritykseltä myös aikaa ja henkilöstöresursseja. Tarkastuskäynti pitää aikatauluttaa tilintarkastajan kanssa ja hänelle pitää saada pääsy kaikkiin tarpeellisiin yrityksen taloustietoihin. Aivan pienessä yrityksessä tämä saattaa ehkä olla jopa syy luopua tilintarkastuksesta alun kasvuvaiheen jälkeen, kun on päästy hyötymään tilintarkastajan asiantuntemuksesta ja yrityksen taloushallinnon prosessit on saatu pyörimään halutulla tavalla. Tilintarkastuksen hallinnollisella raskaudella on alun perin perusteltu myös uutta meneillään olevaa lakiuudistusta, joka toteutuessaan sallisi mikroyrityksille tilintarkastuksen sijaan kevyemmän yleisluonteisen tarkastuksen (ks. Työ- ja elinkeinoministeriö, 2018). Mikroyrityksillä on käytössä vain hyvin rajattu määrä työvoimaa, jolloin tämä hallinnollinen raskaus korostuu. Tutkielman kuudes hypoteesi on muodoltaan siten:

H₆: Tilintarkastuksesta luopumiseen vaikuttaa yrityksen kokemukset tilintarkastuksen aiheuttamasta hallinnollisesta taakasta.

Myös muita mahdollisia käytännönläheisiä selityksiä tilintarkastuksesta luopumiselle on useita. Tilintarkastajat pystyvät pienten yritysten tarkastuksessa hyödyntämään tiedon

läikkymistä ja pääsevät sisälle yrityksen liiketoimintaan (ks. esim. Svanström 2013). Jos johdolle tutuksi muodostunut, yrityksen toiminnot hyvin tunteva tilintarkastaja lopettaa toimintansa, saattaa olla, että yrityksessä ei halutakaan enää palkata toista tilintarkastajaa. Myös asiakasyrityksen omistuksessa tapahtuvat muutokset ovat mahdollinen selittävä tekijä tilintarkastuksesta luopumiselle. Kun omistajanvaihdos tapahtuu, arvioidaan usein yrityksissä toimintoja uudelleen. Voi olla, että tällöin myös tilintarkastusta ja sen tarvetta arvioidaan kriittisesti eikä uusi omistaja koekaan sitä tarpeelliseksi. Tähän vaikutukseen voidaan hakea perusteita muun muassa tilintarkastuksen odotuskuilumallin pohjalta. Uudella omistajalla voi olla erilaiset odotukset ja tietämys tilintarkastuksesta, jolloin odotuskuilu voi muodostua suuremmaksi kuin aiemmin, eikä tilintarkastukselta koeta saavan niin paljoa hyötyä.

4 Tutkimuksen aineisto ja menetelmät

Aikaisemman kirjallisuuden pohjalta muodostettuja hypoteeseja tutkitaan kyselytutkimuksen avulla. Kysely toteutettiin lokakuussa-marraskuussa 2020 ja vastaukset analysoitiin hyödyntäen kahden riippumattoman otoksen t-testiä, Mann-Whitneyn U-testiä, yhden otoksen t-testiä ja Wilcoxonin mediaanitestiä. Tässä luvussa käsitellään tarkemmin tutkimuksen empiirisen osan aineistoa ja menetelmiä.

4.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmäksi valikoitui kysely, koska tilintarkastuksesta luopumisen päätöseen liittyvät aiemman tutkimuksen mukaan (Ks. esim. Collis, Jarvis ja Skerrat, 2004) vahvasti pienyrityksen omistajajohtajan/ muun päätöksentekijän näkemykset tilintarkastuksen arvosta ja kustannuksista. Vaikka nämä näkemykset heijastuvatkin lopulta tilinpäätösaineistoon mm. maksettujen tilintarkastuspalkkioiden myötä, ei niitä voi mitata pelkän tilinpäätösaineiston avulla. Speklé ja Widener (2008) toteavat kyselytutkimuksen haasteita käsittelevässä artikkelissaan, että kysely tutkimusmenetelmänä antaa mahdollisuuden perehtyä kompleksisiin ja monipuolisiin ilmiöihin samalla varmistaen kvantitatiiviselle tutkimukselle tarpeelliset standardit. Heidän mukaansa kyselytutkimus on erityisen hyödyllinen metodi, kun halutaan selvittää kohderyhmän käyttäytymiseen vaikuttavia näkemyksiä tai asenteita. Näin ollen kysely tutkimusmenetelmänä sopii hyvin metodiksi tähän tutkielmaan, joka keskittyy nimenomaan yritysten näkemysten, kokemusten ja asenteiden vaikutusta tilintarkastuksesta luopumiseen. Kyselytutkimuksen heikkous on kuitenkin se, että tällöin luotetaan ihmisten tiedonantoon (Spekle & Widener, 2008). Tällöin saadaan tuloksia ihmisten näkemyksistä, eikä niinkään spesifejä mittaustuloksia käyttäytymisen syy-seuraussuhteista. Tämä pitää muistaa kysymyksenasettelussa ja tässä tutkielmassa onkin pyritty ottamaan tämä kyselytutkimuksen piirre huomioon.

Kyselytutkimus toteutettiin sähköpostin välityksellä puhelinhaastattelujen tai kirjekyselyn sijaan ajallisten rajoitteiden ja työmäärän hallitsemisen vuoksi. Vaikka avoimella linkillä toteutettu kyselytutkimus lisää aina riskiä sille, että vastaaja onkin joku muu kuin alun perin tarkoitettu, oli tämä tarkoituksenmukaisin tapa tutkia tilintarkastuksesta luopumista tässä laajuudessa. Vastaajien kesken arvottiin kaksi kappaletta 50 € lahjakortteja voittajien valinnan mukaan joko S- tai K-ryhmään. Tällä haluttiin motivoida vastaamaan kyselyyn, jotta vastausprosentti ei jäisi liian pieneksi. Lahjakortin voiton mahdollisuutta korostettiin kyselyn saatekirjeessä (Liite 1). Lisäksi saatekirje pyrittiin laatimaan asialliseksi, mutta samalla tuttavalliseksi, jotta se houkuttelisi vastaamaan.

4.2 Tutkimuksen kohderyhmä ja aineisto

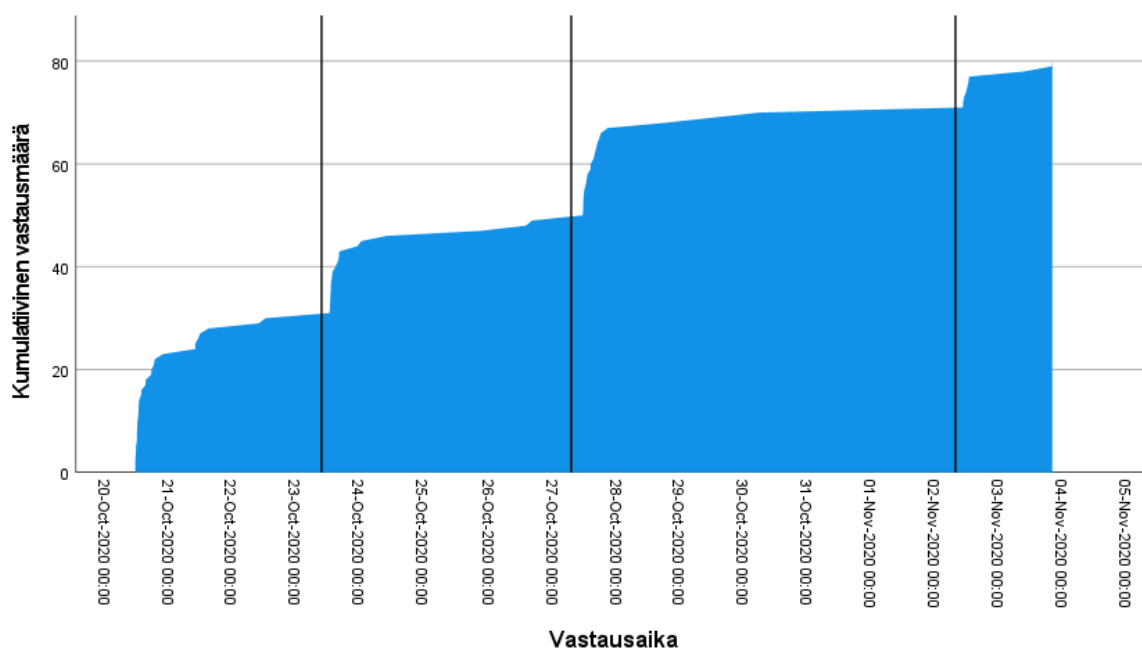
Kyselyn kohderyhmä muodostuu tilintarkastuksesta luopuneista suomalaisista yrityksistä ja vastaavan kokoisista vapaaehtoisesti tilintarkastuksen valinneista yrityksistä. Tilintarkastuksesta luopuneet yritykset etsittiin VOITTO+ -tietokannasta, sillä sieltä saadaan varmistettu tieto siitä, että yritys on vapaaehtoisesti tilintarkastuksen piirissä eikä tilintarkastusta ole suoritettu. Tiedot löytyvät vuosilta 2014–2019, joten kyseiset yritykset ovat luopuneet tilintarkastuksesta vuosien 2015–2019 välillä. Tällaisia yrityksiä löytyi 199 kappaletta. Tiedot kerättiin Vaasan yliopiston erikoistutkija Jaakko Tyynelän avustuksella. Tämän jälkeen näiden yritysten sähköpostiosoitteet etsittiin hyödyntäen Orbis-tietokantaa ja internetin eri hakupalveluita (mm. YTJ, Fonecta, Kauppalehti ja yritysten omat verkkosivut). Sähköpostiosoite löytyi 88:lle tilintarkastuksesta luopuneelle yritykselle, kun joukosta jätettiin pois yritykset, joiden toiminta oli jo loppunut ja yksi yritys, jonka toimiala oli tilintarkastus. Tilintarkastusta harjoittava yritys voisi vääristää tutkimustuloksia. Useille yrityksille ei siis löytynyt sähköpostiosoitetta, jolloin tutkimusjoukosta jäi pois erityisesti yrityksiä, jotka ovat toiminnaltaan hyvin pieniä ja yrityksiä, joiden toiminta rajoittuu vain esimerkiksi tietyn omaisuuserän hallinnointiin. Tämä havaittiin yritysten tietoja tarkastellessa sähköpostien keräyksen yhteydessä.

Seuraavaksi Orbis-tietokannasta etsittiin pakollisen tilintarkastuksen kokorajat vuonna 2018 ja 2019 alittaneet suomalaiset yritykset. Niistä valikoitiin ne, joilla on tilintarkastaja ja tulokset rajattiin vielä niihin yrityksiin, joille Orbis-tietokannasta löytyi sähköpostiosoite. Pois rajattiin yrityksiä, joilta ei löytynyt tasetietoja vuodelle 2014 ja näin saatu yrityslista tuotiin Excel-muotoon.

Yrityksen koon on aiemmissa tutkimuksissa huomattu vaikuttavan yrityksen tilintarkastuksen kysyntään (ks. esim. Chow, 1980; Collis, Jarvis & Skerrat 2004; Dedman, Kausar & Lennox 2014). Mitä suurempi yritys on, sitä todennäköisemmin se valitsee tilintarkastajan, vaikka siihen ei olisi lakisääteistä pakkoa. Suurempi yritys on usein myös hierarkkisesti monimutkaisempi ja koon kasvaessa myös agenttiongelmia, joita tilintarkastuksella pyritään hillitsemään lisääntyvät. (Chow 1980; Dedman, Kausar & Lennox 2014). Tämä koon vaikutus haluttiin minimoida valikoimalla tutkimukseen tilintarkastuksesta luopuneiden yritysten kanssa mahdollisimman samankokoisia yrityksiä. Tämä vaikutus on huomattu sekä taseen loppusummalla, henkilöstön määrällä että liikevaihdolla mitattuna (Collis, Jarvis ja Skerrat, 2004), mutta yleisin tutkimuksissa käytetty mittari on ollut taseen loppusumma (ks. esim. Chow, 1980). Tämän takia yritysten koon rajaamisessa hyödynnettiin taseen loppusummia. Tilintarkastuksesta luopuneille 88 yritykselle valittiin näiden vapaaehtoisesti tilintarkastajan valinneiden yritysten joukosta jokaiselle kolme vastinyritystä tilikauden 2014 taseen loppusumman perusteella. Hyödyntäen Excelin funktioita etsittiin aina kolme vastinyritystä, joiden taseen loppusumma oli mahdollisimman lähellä. Osalle luopuneista yrityksistä taseen loppusummaa tilikaudelle 2014 ei ollut saatavilla, jolloin hyödynnettiin myöhempien vuosien tietoja. Näin saatiin muodostettua sähköpostilista 263 vapaaehtoisesti tilintarkastuksen valinneesta yrityksestä.

Kysely lähetettiin tiistaina 20.10.2020 yhteensä 351 yritykselle. Lähetysten jälkeen palautui takaisin 10 ilmoitusta sähköpostiosoitteen toimimattomuudesta. Näistä vain 2 oli tilintarkastuksesta luopuneita yrityksiä. Ensimmäinen muistutusviesti lähetettiin yrityksille 23.10, jolloin kyselyyn oli kertynyt 30 vastausta. Kyselyn oli tarkoitus olla auki 27.10

saakka, mutta siihen mennessä kyselyyn oli vastannut vain 18 (vastausprosentti n. 20 %) tilintarkastuksesta luopunutta ja 29 (vastausprosentti n. 11 %) tilintarkastettua yritystä. Kyselyn vastausaikaa päätettiin jatkaa, jotta vastauksia saataisiin enemmän. Yrityksille lähetettiin tästä jatkosta tieto sähköpostitse. Vastausaikaa päätettiin jatkaa toisenkin kerran 4.11.2020 saakka, jotta tilintarkastuksesta luopuneilta yrityksiltä saataisiin enemmän vastauksia. Vastausten jakautumista eri päiville on havainnollistettu kuviossa 2. Muistutusviestien lähettämisen ajankohdat on merkattu kuvaajaan viivoilla

Kuvio 2. Vastausten kertyminen kyselyn aikana

Vastauksia saatiin 80 kappaletta, joista 32 tilintarkastuksesta luopuneilta yrityksiltä ja 48 tilintarkastetuilta yrityksiltä. Lisäksi kahdelta yritykseltä saatiin vastauksen sijaan kommentteja aiheesta sähköpostitse ja yksi oli yhteydessä puhelimitse kertoakseen oman näkemyksensä tilintarkastuksesta. Kyselyn vastausprosentiksi muodostui tilintarkastuksesta luopuneille 36 % ja tilintarkastetuille yrityksille 18 %. Kun molemmat ryhmät otetaan huomioon, kokonaisvastausprosentiksi muodostuu 22,8 %. Noin 61 % vastauksista saatiin ensimmäisestä vastausajan jatkosta ilmoittamisen jälkeen.

4.3 Kyselylomake

Kyselylomakkeen (Liite 2) muotoilussa pyrittiin selkeyteen ja kysymysten määrä haluttiin rajata, jotta vastaaminen olisi houkuttelevaa. Tässä luvussa esitellään kyselylomakkeen rakenne ja väittämät sekä niiden yhteys tilastollisessa analyysissä käytettyihin muuttujiin. Kysely koostuu neljästä osiosta. *Ensimmäisessä osiossa* esitetään väittämiä tilintarkastuksen arvoon ja kustannuksiin liittyen. Väittämät jakautuvat eri aihealueisiin niin, että jokaisesta aihealueesta on oma matriisimuotoinen väittämätaulukko. Vastaajaa pyydetään arvioimaan väittämiä viisiportaisella Likertin asteikolla, jossa arvo 1=Täysin eri mieltä ja arvo 5=täysin samaa mieltä. Väittämät, niistä muodostetut muuttujat ja niiden liittyminen tutkielman hypoteeseihin on esitetty taulukossa 1.

Ensimmäinen kysymys koostuu väittämistä tilintarkastuskokemuksiin liittyen. Vastaajalta kysytään, onko tilintarkastajan palveluista ollut hyötyä, onko tilintarkastajalta saanut apua/vinkkejä kirjanpidon ja laskentatoimen käytännön asioissa tai ongelmatilanteissa ja onko tilintarkastus parantanut yrityksen mahdollisuutta saada luottoa. Toinen kysymys koostuu yleisistä väittämistä tilintarkastuksen arvoon liittyen. Vastaajaa pyydetään arvioimaan väittämiä oman näkemyksensä pohjalta. Tässä väittämät koskevat tilintarkastuksen yhteyttä yrityksen päätöksentekoon ja ulkoisten sidosryhmien luottamukseen. Kolmannessa kysymyksessä puolestaan esitetään väittämiä tilintarkastuksen yhteydestä verotukseen. Tällä halutaan saada selville vastaajayritysten näkemys siihen, parantaako tilintarkastus verotuksen ennakoitavuutta ja auttaako tilintarkastus yrityksiä tekemään heille kuuluvat vähennykset verotuksessa. Seuraava ja osion viimeinen kysymys puolestaan koostui väittämistä tilintarkastuksen kustannuksista ja haitoista. Vastaajaa pyydetään arvioimaan esimerkiksi tilintarkastuksen kalleutta, hintaa suhteessa hyötyihin ja tilintarkastusprosessin hallinnollista raskautta. Vastaukset annetaan 5-portaisella Likertin asteikolla 1=täysin eri mieltä, 5=täysin samaa mieltä, jolloin muodostettavien muuttujien mahdolliset arvot ovat kokonaislukuja väliltä 1–5.

Taulukko 1. Väittämät ja muuttujat

Väite	Muuttuja	H
1.1 Tilintarkastajan palveluista on ollut yritykselleni hyötyä	<i>Tilintarkastushyöty</i>	
1.2 Tilintarkastajalta on saanut apua/vinkkejä kirjanpidon ja laskentatoimen käytännön asioissa tai esiin tulevissa ongelmatilanteissa	<i>Kirjanpitoapu</i>	H4
1.3 Tilintarkastaja on tarjonnut tietoa lainsäädännön muutoksista	<i>Lainsäädäntötieto</i>	H4
1.4 Tilintarkastus on parantanut yrityksen mahdollisuuksia saada luottoa (pankeilta ja/tai muilta rahoituslaitoksilta) tai mahdollistanut luoton saamisen paremmin ehdoin	<i>Luottomahdollisuus</i>	H2
1.5 Tilintarkastus on parantanut yrityksen mahdollisuuksia saada parempia maksuehtoja ostolaskuille (esimerkiksi tavarantoimittajilta)	<i>Ostolaskut</i>	H2
2.1 Tilintarkastus lisää yrityksen omassa päätöksenteossa käytettävän tiedon luotettavuutta	<i>Tiedonvarmennus</i>	H1
2.2 Tilintarkastus lisää ulkoisten sidosryhmien (esimerkiksi rahoittajat, asiakkaat, toimittajat, viranomaiset) luottamusta yritykseen	<i>Sidosryhmät</i>	
2.3 Tilintarkastus parantaa yrityksen sisäistä valvontaa (esimerkiksi pienentäen väärinkäyttöriskiä)	<i>Sisävalvonta</i>	
3.1 Tilintarkastajan veroasiantuntemus auttaa verotuksen ennakoinnissa	<i>Veroennakointi</i>	H3
3.2 Ilman tilintarkastajaa olisi joitain vähennyskelpoisia menoja voinut jäädä vähentämättä verotuksessa	<i>Verovähennys</i>	H3
3.3 Tilintarkastus on lisännyt luottamusta siihen, että ilmoitamme kaiken tarpeellisen Verohallinnolle	<i>Veroilmoitus</i>	H3
4.1 Tilintarkastus on kallista	<i>Kalleus</i>	H5
4.2 Tilintarkastuksen hinta vastaa siitä saatavia hyötyjä	<i>Kohtuullisuus</i>	H5
4.3 Tilintarkastus vie liikaa aikaa yritykseltä	<i>Aika</i>	H6
4.4 Tilintarkastus on asiakasyritykselle hallinnollisesti raskas prosessi	<i>Halraskaus</i>	H6

Kyselylomakkeen *toisessa osiossa* kysytään taustatietoja yrityksen kirjanpitoon ja tilintarkastukseen liittyen. Vastaajalta kysytään, onko yrityksen viimeisin tilintarkastus Big4 -tilintarkastusyhteisön suorittama, onko kirjanpito ulkoistettu ja onko yritys luopunut tilintarkastuksesta tai aikooko yritys luopua tilintarkastuksesta vuoden 2020 tilinpäätöksessä. Tilintarkastuksesta luopuminen koodataan analyysia varten dummy-muuttujaksi *Luopunut* joka, saa arvot 1=luopuneet, 0=muut. Jos yrityksen kirjanpito on ulkoistettu, kysytään myös, kuinka tyytyväisiä näihin esimerkiksi tilitoimiston palveluihin on oltu (*Ulkityytyväisyys*). Jos taas vastaaja kertoo yrityksen luopuneen tilintarkastuksesta, avautuu hänelle kysymys luopumisen johtaneista tekijöistä ja niiden merkityksellisyydestä. Kysymys koostuu listasta tekijöitä, joiden vaikutusta

luopumispäätökseen vastaajaa pyydetään arvioimaan. Listatut tekijät on pyritty valikoimaan aikaisemman kirjallisuuden pohjalta.

Kolmannessa osiossa esitellään tilintarkastuksen vaihtoehdoksi kaavailtu kevyempi yleisluonteinen tarkastus ja pyydetään vastaajaa arvioimaan sen houkuttelevuutta tilintarkastuksen vaihtoehtona. Tämän osion tarkoitus on kartoittaa näkemyksiä yleisluonteisesta tarkastuksesta tulevaa tutkimusta varten, mutta sen tarkempaa analyysiä ei tässä tutkielmassa käsitellä. *Lopuksi* vastaajaa pyydetään vielä jättämään yhteystietonsa lahjakorttien arvontaa varten ja annetaan mahdollisuus vapaalle kommentoinnille.

4.4 Sovellettavat tilastolliset menetelmät

Perinteinen muuttujien välistä korrelaatiota kuvaava menetelmä on Pearsonin korrelaatiokerroin, joka kuitenkin havaitsee ainoastaan lineaarisen riippuvuuden (Heikkilä, 2014). Koska muuttujat voivat korreloida keskenään muutenkin kuin lineaarisesti, emmekä suoraan voi olettaa, että aineistossa korrelaatio olisi lineaarista, otetaan Pearsonin korrelaatiokertoimen rinnalle käyttöön Spearmanin rho, joka havaitsee myös muun kuin lineaarisen korrelaation. Näin korrelaatioiden tutkimisella saadaan esille muuttujat, joiden arvot muuttuvat tilintarkastuksesta luopumispäätöksen muuttuessa tilastollisesti merkittävästi. Erot tilintarkastuksesta luopuneiden ja tilintarkastuksen piirissä pysyneiden yritysten välillä saadaan puolestaan esille vertailemalla näiden kahden joukon kysymysten 1–4 vastausten keskiarvoja. Luopumiseen vaikuttaneiden tekijöiden merkityksellisyyttä mitanneiden väitteiden (kysymys 9) tuloksia puolestaan voidaan analysoida vertaamalla niiden saamia keskiarvoja arvoon, jonka väite olisi saanut, jos se ei olisi vaikuttanut luopumispäätökseen lainkaan.

Hypoteeseja testataan tässä tutkielmassa hyödyntäen kahden riippumattoman otoksen t-testiä, yhden otoksen t-testiä, Mann-Whitneyn U-testiä ja yhden otoksen Wilcoxonin mediaanitestiä.

T-testi perustuu vahvaan oletukseen muuttujan normaalijakautuneisuudesta vertailtavissa otoksissa, mikä erityisesti pienillä otoskoilla muodostuu ongelmaksi (Metsämuuronen, 2003). Metsämuuronen (2003) korostaa, että jakaumaoletus on olennainen apuväline tilastollisissa testeissä ja jos jakaumaoletuksemme on väärä, saamme vääriä tuloksia. Heikkilän (2014: 211) mukaan taas muuttujan normaalijakautuneisuus on varsin voimakas oletus, joka on täysin voimassa vain harvoin. Hän toteaa, että tarpeeksi suurissa (yli 30) otoksissa voidaan keskeisen raja-arvolauseen turvin todeta, että on todennäköistä, että keskiarvon jakauma on normaali, vaikka alkuperäisten arvojen jakauma ei olisikaan. Yli 30 havainnon otoksissa oletus normaalijakautuneisuudesta ei siis ole yhtä merkittävä tekijä t-testin tulosten luotettavuuden kannalta kuin pienissä otoksissa. Koska normaalijakautuneisuus lisää kuitenkin voimakkaasti t-testin luotettavuutta ja tilintarkastuksesta luopuneiden yritysten otoskoko on vain hieman Heikkilän mainitseman rajan yli ($n=32$), eikä normaalijakaumaoletusta voida taata, otetaan tutkielman reliabiliteetin lisäämiseksi käyttöön myös epäparametrisia testejä. Parametriset testit, kuten t-testi, ovat epäparametrisia testejä voimakkaampia ja hylkäävät helpommin väärän nollahypoteesin (Heikkilä, 2014:210), mutta epäparametristen testien etu on se, että ne eivät vaadi vahvoja lähtöoletuksia. T-testin variaatioiden rinnalle otetaankin käyttöön Mann-Whitneyn U-testi ja Wilcoxonin mediaanitesti, jotka epäparametrisina testeinä eivät sisällä vastaavaa jakaumaoletusta.

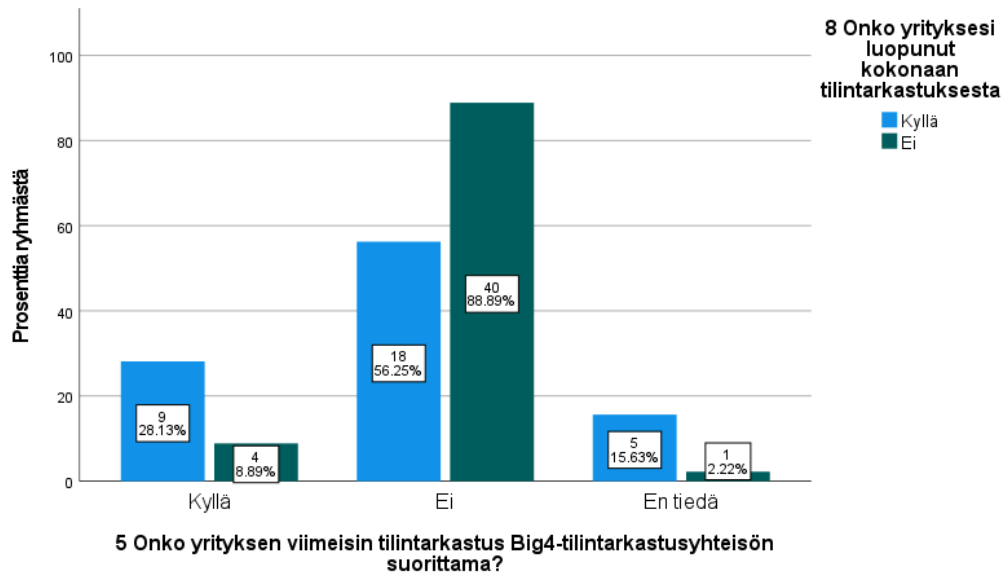
Luopumiseen vaikuttaneita tekijöitä mitanneen kysymyksen (kysymys 9) analyysia varten on käytössä vain yksi otos, sillä se on esitetty vain tilintarkastuksesta luopuneille. Vastausten keskiarvojen eroa arvosta 1, joka merkitsee sitä, että tekijällä ei ole ollut vaikutusta tilintarkastuksesta luopumiseen, analysoidaan yhden otoksen t-testillä. Koska myös tässä t-testin versiossa normaalijakaumaoletus on vahva, sen tuloksia verrataan epäparametrisen yhden otoksen Wilcoxonin mediaanitestin (one-sample Wilcoxon signed rank test) tuloksiin.

5 Tutkimustulokset

Tutkimuksen tulosten analysointi aloitetaan muodostamalla kuva kyselyyn osallistuneiden yritysten taustoista ja niiden suhteesta tilintarkastuksesta luopumiseen (kysymykset 5–8). Sen jälkeen kuvaillaan kysymyksien 1–4 ja 9 vastauksia ja niiden korrelaatiota tilintarkastuksesta luopumiseen. Korrelaatioita testataan Pearsonin korrelaatiokertoimen ja Spearmanin ρ avulla. Tämän jälkeen luvussa 5.2 toteutetaan hypoteesien testaus. Hypoteeseja testataan kahden riippumattoman otoksen t-testin, Mann-Whitneyn U-testin, yhden otoksen t-testin ja Wilcoxonin mediaanitestin avulla.

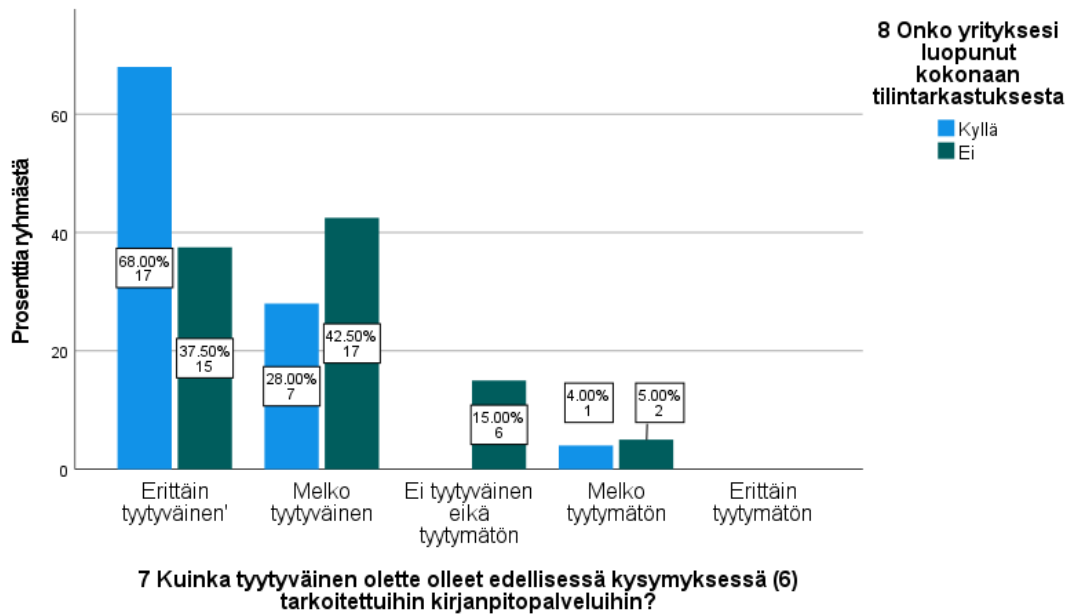
5.1 Muuttujat ja korrelaatiot

Kyselyyn vastanneista yrityksistä 40 % oli luopunut tilintarkastuksesta ja 16,3 % vastasi viimeisen tilintarkastuksensa olleen Big4 -tilintarkastusyhteisön suorittama. Big-4 yhtiöiden tarkastamaa osuutta ryhmittäin on kuvattu kuviossa 3. Suurin osa vastaajista kertoi ulkoistaneensa kirjanpidon. 81,3 % yrityksistä vastasi kyseiseen kysymykseen myöntävästi. Vastaava arvo tilintarkastajan yhä pitävälle oli vain 8,3 %. Tilintarkastuksesta luopuneista yrityksistä 78 % kertoi ulkoistaneensa kirjanpidon ja vastaavasti 83 % tilintarkastuksen piirissä yhä olevista.

Kuvio 3. Big-4 tilintarkastettujen osuus ryhmissä

Kirjanpidon ulkoistaneista suurin osa (86,2 %) kertoi olevansa melko tai erittäin tyytyväisiä kirjanpito toimiston palveluihin. Yrityksistä kukaan ei kertonut olevansa näihin palveluihin erittäin tyytymätön ja vain 3 vastaajaa kuvasi olevansa melko tyytymättömiä. Tilintarkastuksesta luopuneista yrityksistä 96 % oli erittäin tai melko tyytyväisiä, kun taas vastaavasti tilintarkastettujen joukosta 80 %. Kuvio 4 havainnollistaa tilintarkastuksesta luopuneiden ja tilintarkastuksesta luopumattomien eroja tyytyväisyydessä ulkoistettuun kirjanpito palveluun. Pylväskuvaajassa on esitetty eri tyytyväisyysasteiden osuudet luopuneiden ja luopumattomien ryhmistä.

Kuvio 4. Tyytyväisyys kirjanpidon ulkoistuspalveluihin

Big-4 tilintarkastustoimiston, kirjanpidon ulkoistamisen, siihen tyytyväisyyden ja tilintarkastuksesta luopumisen välistä korrelaatiota tutkittiin Pearsonin ja Spearmanin korrelaatioiden avulla. Taulukossa 2 on esitetty korrelaatiokerrointen ja niiden havaittujen merkitsevyyden arvojen arvot. Ainoastaan tilintarkastuksesta luopumisen ja tilitoimistoon tyytyväisyyden välillä huomattiin tilastollisesti melkein merkittävää korrelaatiota sekä Pearsonin korrelaatiolla ($p = 0,023$) että Spearmanin rhoolla mitattuna ($p = 0,011$). Korrelaatiokerrointen arvot $-0,281$ ja $-0,313$ kertovat siitä, että korrelaatio on kuitenkin suhteellisen lievä.

Taulukko 2. Taustakysymysten korrelaatiokertoimet

		6	7	8
5 Onko yrityksen viimeisin tilintarkastus Big4-tilintarkastusyhteisön suorittama?	Pearsonin korrelaatio	0,084	-0,007	-0,059
	p-arvo	(0,468)	(0,956)	(0,611)
	Spearmanin rho	0,087	-0,037	-0,075
	p-arvo	(0,452)	(0,771)	(0,518)
	N	77	64	77
6 Yrityksen kirjanpito on ulkoistettu (esimerkiksi tilitoimistolle)	Personin korrelaatio		a	0,090
	p-arvo		0	(0,432)
	Spearmanin rho		.	0,090
	p-arvo		.	(0,432)
	N		65	79
7 Kuinka tyytyväinen olette olleet edellisessä kysymyksessä (6) tarkoitettuihin kirjanpitopalveluihin?	Pearsonin korrelaatio			-0,281*
	p-arvo			(0,023)
	Spearmanin rho			-0,313*
	p-arvo			(0,011)
	N			65
8 Onko yrityksesi luopunut kokonaan tilintarkastuksesta	Pearsonin korrelaatio			1,00
	p-arvo			
	Spearmanin rho			1
	p-arvo			
	N			80

**korrelaatio on merkitsevä 0,05 merkitsevyystasolla*
a: Ei voida laskea, sillä toinen tekijöistä on joukossa vakio

Seuraavaksi tarkastellaan yritysten arvioita matriisikysymysten 1–4 väitteisiin. Ensimmäinen kysymys koski yrityksen kokemuksia tilintarkastuksesta. Taulukossa 2 esitellään kysymyksen 1 väitteiden vastausten kuvailevat tunnusluvut. Muuttujat luottomahdollisuus ja ostolaskut eivät saa tilintarkastuksesta luopuneiden joukossa kaikkia mahdollisia arvojaan. Arvoa 5=Täysin samaa mieltä ei siis valinnut kukaan luopuneista. Muuttujien keskiarvojen välillä on selkeä ero ryhmien välillä. Luopuneiden ryhmässä keskiarvot ovat järjestelmällisesti pienempiä kuin luopumattomien joukossa. Suurimmat erot keskiarvojen välille havaitaan muuttujilla tilintarkastushyöty (3,340<4,210) ja luottomahdollisuus (2,140<3,150). Tilintarkastuksen koettua hyötyä mittaava *tilintarkastushyöty* -muuttuja saa molemmissa ryhmissä keskiarvon vain hieman Likert-asteikon neutraalia asennetta

(ei samaa eikä eri mieltä) kuvaavan arvon 3 paremmalta puolelta, mikä viittaisi siihen, että tilintarkastus koetaan vain hieman hyödylliseksi yrityksen kannalta. Samoin muutuja kirjanpitoapu, joka koostui siis vastauksista kysymykseen siitä, saako tilintarkastajalta apua kirjanpidon ja laskentatoimen ongelmatilanteissa.

Taulukko 3. Kysymyksen 1 kuvailevat tunnusluvut

Luopunut	N	Min	Max	Keski-arvo	Keski-hajonta	Vinous		Huipukkuus		
						Arvo	Keski-virhe	Arvo	Keski-virhe	
Kyllä	1.1 Tilintarkastushyöty	29	1	5	3,34	1,32	-0,797	0,434	-0,548	0,845
	1.2 Kirjanpitoapu	30	1	5	3,07	1,41	-0,440	0,427	-1,362	0,833
	1.3 Lainsäädäntötieto	30	1	5	2,70	1,49	-0,048	0,427	-1,760	0,833
	1.4 Luottomahdollisuus	29	1	4	2,14	0,95	-0,027	0,434	-1,453	0,845
	1.5 Ostolaskut	29	1	4	1,86	0,95	0,558	0,434	-1,098	0,845
Ei	1.1 Tilintarkastushyöty	48	1	5	4,21	1,01	-1,604	0,343	2,739	0,674
	1.2 Kirjanpitoapu	46	1	5	3,85	1,19	-1,010	0,350	0,252	0,688
	1.3 Lainsäädäntötieto	46	1	5	3,30	1,15	-0,362	0,350	-0,798	0,688
	1.4 Luottomahdollisuus	41	1	5	3,15	1,09	-0,428	0,369	0,154	0,724
	1.5 Ostolaskut	40	1	5	2,42	1,06	0,003	0,374	-0,633	0,733

Lainsäädäntötieto-muuttujan keskiarvo saa luopuneiden ryhmässä arvon 2,14, mikä kertoo, että keskimäärin he ovat jonkin verran eri mieltä väitteen ”Tilintarkastaja on tarjonnut tietoa lainsäädännön muutoksista” kanssa. Vastaavasti tilintarkastajan edelleen valinneet vaikuttavat saaneen ainakin jonkin verran tietoa lainsäädännön muutoksista tilintarkastajalta. *Luottomahdollisuus*, joka mittaa yritysten kokemusta siitä, onko tilintarkastus parantanut heidän mahdollisuuttaan saada luottoa tai saada sitä

paremmin ehdoin jakautuu myös eri lailla ryhmien kesken. Keskimäärin luopuneet vaikuttavat kokevan, että tilintarkastus ei ole suuresti vaikuttanut luoton saamiseen, kun taas tilintarkastajan pitäneet vaikuttavan olevan asian suhteen neutraaleja. *Ostolaskumuuttujan*, joka mittaa yritysten kokemusta siitä, parantaako tilintarkastus mahdollisuutta saada parempia maksuehtoja ostolaskuille, matalat keskiarvot molemmissa ryhmissä (1,860 ja 2,420) kertovat että keskimäärin kumpikaan vastaajaryhmä ei kokenut saavansa ainakaan suurta hyötyä tilintarkastuksesta ostolaskujen maksuehtoihin liittyen.

Seuraavaksi väitteitä arvioitiin Pearsonin korrelaatiokertoimen ja Spearmanin rholon avulla. Tulokset on esitetty taulukossa 4. Tutkimuksen kannalta erityisen mielenkiintoinen on korrelaatio muuttujien ja tilintarkastuksesta luopumisen välillä. Korrelaatiokerrointen p-arvot paljastavat, että kysymyksen 1 muuttujista tilastollisesti merkitsevimmän luopumisen kanssa korreloivat tilintarkastushyöty ja luottomahdollisuus. Luvut kertovat, että *Tilintarkastushyöty* ja *Luottomahdollisuus* sekä *Luopuminen* välillä on aineistossa kohtalaista negatiivista korrelaatiota. Tilintarkastuksen koettu hyöty ja luottomahdollisuuksien koettu paraneminen näyttäisivät aineistossa korreloivan negatiivisesti tilintarkastuksesta luopumisen kanssa. Myös *Kirjanpitoapu* ja *Luopuminen* väliltä löydetään merkitsevyydellä 0,05 lievä korrelaatio. Muuttujien väliltä löytyy myös merkittäviä keskinäisiä korrelaatioita. Tämä selittyy sillä, että muiden muuttujien mittaamat asiat vaikuttavat koettuun tilintarkastuksen hyötyyn ja esimerkiksi hyvän konsultointiasenteen omaava tilintarkastaja onnistuu luultavasti sekä tarjoamaan laissaadännöllistä tietoa että auttamaan kirjanpidollisissa ongelmissa.

Taulukko 4. Kysymyksen 1 korrelaatiokertoimet

		1.2	1.3	1.4	1.5	8
1.1 Tilintarkastushyöty	Pearsonin korrelaatio	0,804**	0,643**	0,453**	0,280*	-0,350**
	p-arvo	(0,000)	(0,000)	(0,000)	(0,020)	(0,002)
	Spearmanin rho	0,735**	0,611**	0,356**	0,201	-0,367**
	p-arvo	(<0,001)	(<0,001)	(0,003)	(0,098)	(0,001)
	N	75	75	70	69	77
1.2 Kirjanpitoapu	Pearsonin korrelaatio		0,731**	0,462**	0,317**	-0,289*
	p-arvo		(0,000)	(0,000)	(0,008)	(0,011)
	Spearmanin rho		0,699**	0,418**	0,258*	-0,288*
	p-arvo		(<0,001)	(<0,001)	(0,032)	(0,012)
	N		76	70	69	76
1.3 Lainsäädäntötieto	Pearsonin korrelaatio			0,244*	0,287*	-0,225
	p-arvo			(0,042)	(0,017)	(0,050)
	Spearmanin rho			0,196	0,264*	-0,2
	p-arvo			(0,105)	(0,028)	(0,083)
	N			70	69	76
1.4 Luottomahdollisuus	Pearsonin korrelaatio				0,631**	-0,438**
	p-arvo				(0,000)	(0,000)
	Spearmanin rho				0,605**	-0,453**
	p-arvo				(<0,001)	(<0,001)
	N				69	70
1.5 Ostolaskut	Pearsonin korrelaatio					-0,267*
	p-arvo					(0,026)
	Spearmanin rho					-0,265*
	p-arvo					(0,028)
	N					69
8 Luopuminen	Pearsonin korrelaatio					1
	p-arvo					
	Spearmanin rho					1
	p-arvo					
	N					80

**Korrelaatio on tilastollisesti merkitsevä 0,01 merkitsevyystasolla

* Korrelaatio on tilastollisesti merkitsevä 0,05 merkitsevyystasolla

Toisessa kysymyksessä kysyttiin yritysten näkemystä tilintarkastuksen suhteesta yrityksen omassa päätöksenteossa käytettävän tiedon luotettavuuteen (*Tiedonvarmennus*), sidosryhmien luottoon (*Sidosryhmät*) ja yrityksen sisäiseen valvontaan ja väärinkäytösriskiiin (*Sisvalvonta*). Muuttujien jakaumia kuvailevat tunnusluvut on esitetty taulukossa 5 ryhmiteltynä tilintarkastuksesta luopuneiden vastauksiin ja niiden vastauksiin, jotka

eivät ole luopuneet tilintarkastuksesta. Kaikki näistä muuttujista saavat arvoja myös mitta-asteikon ääripäissä (1=täysin eri mieltä, 5=täysin samaa mieltä). Keskiarvot asetuvat tilintarkastuksesta luopuneilla vain hieman Likertin asteikon neutraalin vaihtoehdon (3=Ei samaa eikä eri mieltä) positiiviselle puolelle. Keskimäärin tilintarkastuksesta luopuneet ovat siis neutraaleja näkemyksissään näiden väitteiden suhteen. Tilintarkastuksen piirissä olevien keskiarvot puolestaan asetuvat arvon 4 positiivisemmalle puolelle. Näin voidaan todeta, että tilintarkastuksesta luopumattomat yritykset ovat keskimäärin jonkin verran samaa mieltä näiden väitteiden kanssa.

Taulukko 5. Kysymyksen 2 kuvailevat tunnusluvut

Luopunut	N	Min	Max	Keski-arvo	Keski-hajonta	Vinous		Huipukkuus		
						Arvo	Keski-virhe	Arvo	Keski-virhe	
Kyllä	2.1 Tiedonvarmennus	30	1	5	3,07	1,29	-0,341	0,427	-1,034	0,833
	2.2 Sidosryhmät	29	1	5	3,38	1,50	-0,503	0,434	-1,073	0,845
	2.3 Sisvalvonta	29	1	5	3,17	1,23	-0,352	0,434	-0,553	0,845
Ei	2.1 Tiedonvarmennus	48	1	5	4,19	1,02	-1,385	0,343	1,429	0,674
	2.2 Sidosryhmät	48	1	5	4,29	0,94	-1,578	0,343	2,577	0,674
	2.3 Sisvalvonta	45	1	5	4,09	1,02	-1,265	0,354	1,815	0,695

Seuraavaksi tutkittiin kysymyksen 2 muuttujien ja tilintarkastuksesta luopumisen (*Luopuminen*) välisiä korrelaatioita. Pearsonin ja Spearmanin korrelaatiokertoimet on esitetty taulukossa 6. Kaikkien näiden muuttujien ja Luopuminen-muuttujan väliltä löytyi aineistosta tilastollisesti 0,01 merkitsevyystasolla merkitsevä kohtalainen positiivinen korrelaatio. Tilastollisesti merkitsevin (erittäin merkittävä, $p=0,000$) korrelaatio oli muuttujien *Tiedonvarmennus* ja *Luopuminen* välillä. Näin voidaan havaita, että aineistossa kun yrityksen näkemys siitä parantaako tilintarkastus yrityksen päätöksenteossa käytettävän tiedon luotettavuutta paranee, pienenee todennäköisyys, että kyseinen yritys olisi luopunut tilintarkastuksesta.

Taulukko 6. Kysymyksen 2 korrelaatiokertoimet

		2.2	2.3	8
2.1 Tiedonvarmennus	Pearsonin korrelaatio	0,635**	0,651**	-0,439**
	p-arvo	(0,000)	(0,000)	(0,000)
	Spearmanin rho	0,644**	0,666**	-0,456**
	p-arvo	(0,000)	(0,000)	(0,000)
	N	77	74	78
2.2 Sidosryhmät	Pearsonin korrelaatio		0,670**	-0,354**
	p-arvo		(0,000)	(0,002)
	Spearmanin rho		,636**	-0,316**
	p-arvo		(0,000)	(0,005)
	N		73	77
2.3 Sisvalvonta	Pearsonin korrelaatio			-0,380**
	p-arvo			(0,001)
	Spearmanin rho			-0,388**
	p-arvo			(0,001)
	N			74
8 Luopuminen	Pearsonin korrelaatio			1
	p-arvo			
	Spearmanin rho			1
	p-arvo			
	N			80

** Korrelaatio on merkitsevä 0,01 merkitsevyystasolla

Kysymyksessä 3 mitattiin vastaajien näkemystä tilintarkastuksen vaikutuksesta verotuksen ennakointiin ja verosuunnitteluun. Väitteet koskivat tilintarkastuksen veroasiantuntemuksen apua veroennakoinnissa (*Veroennakointi*), yritykselle kuuluvien verovähennysten tekemisessä (*Verovähennys*) ja oikeiden tietojen ilmoittamisessa verotajalle (*Veroilmoitus*). Näiden muuttujien arvot on esitetty taulukossa 7. *Veroennakointi* ja *Veroilmoitus* keskiarvot aineistossa asettuvat molemmissa ryhmissä hieman Likert-asteikon neutraalin vaihtoehdon (3=ei samaa eikä eri mieltä) positiiviselle puolelle. Tilintarkastuksesta luopuneiden keskuudessa kaikkien näiden muuttujien keskiarvot ovat alempia kuin tilintarkastajan pitäneillä ja *Verovähennys* saakin arvon 2,33. Vaikuttaakin siltä, että aineistossa keskimäärin tilintarkastuksesta luopuneet ovat jonkin verran eri mieltä siitä, että tilintarkastajan asiantuntemus auttaisi ilmoittamaan oikeat asiat Verohallinnolle.

Taulukko 7. Kysymyksen 3 kuvailevat tunnusluvut

Luopunut		N	Min	Max	Keski- arvo	Keski- hajonta	Vinous		Huipukkuus	
							Arvo	Keskivirhe	Arvo	Keski- virhe
Kyllä	3.1 Veroennakointi	26	1	5	3,23	1,18	-0,486	0,456	-0,379	0,887
	3.2 Verovähennys	27	1	5	2,33	1,44	0,694	0,448	-0,931	0,872
	3.3 Veroilmoitus	26	1	5	3,27	1,31	-0,542	0,456	-0,786	0,887
Ei	3.1 Veroennakointi	43	1	5	3,47	1,14	-0,717	0,361	0,05	0,709
	3.2 Verovähennys	44	1	5	2,84	1,18	0,145	0,357	-0,766	0,702
	3.3 Veroilmoitus	45	1	5	3,84	1,17	-1,031	0,354	0,457	0,695

Myös kysymyksen 3 muuttujien ja tilintarkastuksesta luopumisen välisiä korrelaatioita tutkittiin Pearsonin ja Spearmanin korrelaatiokertoimilla. Tulokset on esitetty taulukossa 8. Näiden muuttujien ja tilintarkastuksesta luopumisen väliltä ei aineistosta löytynyt tilastollisesti merkitsevää korrelaatiota. Muuttujat näyttävät korreloivan tilastollisesti erittäinkin merkitsevästi keskenään. Tämä selittyy sillä, että veroneuvontaa tarjoava tilintarkastaja mitä luultavimmin auttaa kaikissa näissä asioissa, mitä kysymys mittasi.

Taulukko 8. Kysymyksen 3 korrelaatiokertoimet

		3.2	3.3	8
3.1 Veroennakointi	Pearsonin korrelaatio	0,641**	0,589**	-0,099
	p-arvo	(0,000)	(0,000)	(0,417)
	Spearmanin rho	0,621**	0,529**	-0,104
	p-arvo	(0,000)	(0,000)	(0,394)
	N	69	67	69
3.2 Verovähennys	Pearsonin korrelaatio		0,623**	-0,191
	p-arvo		(0,000)	(0,111)
	Spearmanin rho		0,612**	-0,214
	p-arvo		(0,000)	(0,073)
	N		69	71
3.3 Veroilmoitus	Pearsonin korrelaatio			-0,224
	p-arvo			(0,060)
	Spearmanin rho			-0,228
	p-arvo			(0,056)
	N			71
8 Luopuminen	Pearsonin korrelaatio			1
	p-arvo			
	Spearmanin rho			1
	p-arvo			
	N			80

** Korrelaatio on merkitsevä 0,01 merkitsevyystasolla

Kysymyksen 4 väitteillä mitattiin yrityksen kokemusta ja näkemystä tilintarkastuksen kustannuksiin liittyen. Väittämät muotoiltiin mittaamaan, kokeeko yritys tilintarkastuksen kalliiksi (*Kalleus*), vastaako tilintarkastuksen hinta siitä saatavia hyötyjä (*Kohtuullisuus*), viekö tilintarkastus liikaa aikaa (*Aika*) ja onko tilintarkastus hallinnollisesti raskas prosessi (*Halraskaus*). Näiden muuttujien jakaumia kuvailevia tunnuslukuja *Luopunut* mukaan ryhmiteltynä on esitetty taulukossa 9. *Kohtuullisuus* ei saa tilintarkastuksen piirissä pysyneiden yritysten joukossa arvoa 1= täysin eri mieltä. Keskiarvoissa löytyy selkeitä eroja ryhmien välillä. Tilintarkastuksesta luopuneiden joukossa *Kalleus* saa arvon 4, eli luopuneet ovat keskimäärin jonkin verran sitä mieltä, että tilintarkastus on kallista. Tilintarkastettujen yritysten joukossa puolestaan *Kalleus* saa keskiarvon 3,19, mikä on lähellä Likert-asteikon keskikohtaa (3=ei samaa eikä eri mieltä). Tilintarkastuksesta luopuneet eivät myöskään keskimäärin koe tilintarkastuksen hintaa hyötyjä vastaavaksi, sillä *Kohtuullisuus* saa luopuneiden ryhmässä pienemmän keskiarvon (2,75<3,65). Mielenkiintoinen havainto on myös se, että tilintarkastajan yhä valitsevien ryhmässä *Aika* ja *Halraskaus* keskiarvot ovat lähellä arvoa 2=jonkin verran eri mieltä, kun taas luopuneiden ryhmässä keskiarvot ovat selkeästi korkeammat (2,62 ja 2,55).

Taulukko 9. Kysymyksen 4 kuvailevat tunnusluvut

Luopunut	N	Min	Max	Keskiarvo	Keskihajonta	Vinous		Huipukkuus		
						Arvo	Keskivirhe	Arvo	Keskivirhe	
Kyllä	4.1 Kalleus	30	1	5	4,00	1,02	-1,264	0,427	1,657	0,833
	4.2 Kohtuullisuus	28	1	5	2,75	1,27	0,155	0,441	-1,191	0,858
	4.3 Aika	29	1	5	2,62	1,18	0,394	0,434	-0,627	0,845
	4.4 Halraskaus	29	1	5	2,55	1,21	0,322	0,434	-0,668	0,845
Ei	4.1 Kalleus	48	1	5	3,19	1,07	-0,281	0,343	-0,586	0,674
	4.2 Kohtuullisuus	48	2	5	3,65	1,04	-0,407	0,343	-0,971	0,674
	4.3 Aika	47	1	5	2,02	1,21	1,043	0,347	0,018	0,681
	4.4 Halraskaus	47	1	5	1,96	1,14	1,003	0,347	-0,074	0,681

Kustannuksia kuvaavien muuttujien korrelaatiota *Luopuminen* kanssa tutkittiin Pearsonin ja Spearmanin korrelaatiokerrointen avulla. Tilastollisesti merkitsevimmän luopumisen kanssa korreloivat muuttujat *Kalleus* ($p=0,001$ $r=0,357$) ja *Kohtuullisuus* ($p=0,001$, $r=-0,362$). Myös *Aika* ja *Halraskaus* -muuttujien ja *Luopuminen* väliltä löytyi tilastollisesti melkein merkitsevä (0,05 merkitsevyydystason) lievä positiivinen korrelaatio. Korrelaatiokertoimet on esitetty taulukossa 10

Taulukko 10. Kysymyksen 4 korrelaatiokertoimet

		4.2	4.3	4.4	8
4.1 Kalleus	Pearsonin korrelaatio	-0,414**	0,373**	0,312**	0,357**
	p-arvo	(0,000)	(0,001)	(0,006)	(0,001)
	Spearmanin rho	-0,425**	0,377**	0,312**	0,384**
	p-arvo	(0,000)	(0,001)	(0,006)	(0,001)
	N	76	76	76	78
4.2 Kohtuullisuus	Pearsonin korrelaatio		-0,170	-0,289*	-0,362**
	p-arvo		(0,138)	(0,013)	(0,001)
	Spearmanin rho		-0,22	-0,303**	-0,346**
	p-arvo		(0,055)	(0,009)	(0,002)
	N		75	74	76
4.3 Aika	Pearsonin korrelaatio			0,779**	0,240*
	p-arvo			(0,000)	(0,037)
	Spearmanin rho			0,810**	0,273*
	p-arvo			(0,000)	(0,017)
	N			74	76
4.4 Halraskaus	Pearsonin korrelaatio				0,243*
	p-arvo				(0,035)
	Spearmanin rho				0,255*
	p-arvo				(0,026)
	N				76
8 Luopunut	Pearsonin korrelaatio				1
	p-arvo				
	Spearmanin rho				1
	p-arvo				
	N				80

** Korrelaatio on merkitsevä 0,01 merkitsevyydystasolla
* Korrelaatio on merkitsevä 0,05 merkitsevyydystasolla

Vain tilintarkastuksesta luopuneille esitetystä kysymyksessä yhdeksän pyydetään yrityksiä arvioimaan eri tekijöiden vaikutusta luopumispäätökseen 5-portaisella Likertin asteikolla. Vastauksia tähän kysymykseen. Vastauksia tilastollisesti kuvailevat tunnusluvut on esitetty taulukossa 11. Analyysia varten vaihtoehto 6=En osaa sanoa, koodattiin puuttuvaksi muuttujaksi, jotta sitä ei lasketa mukaan analyysiin. Kyselylomakkeella tekijöiden merkittävyyden arviointi tapahtui siis asteikolla 1=En lainkaan- 5=Erittäin paljon. Kaikki muut tekijät paitsi tilintarkastuksen pakollisuuden loppuminen saavat arvoja väliltä 1–5. Summa-sarakkeessa taulukossa 11 on laskettu yhteen vaihtoehdon saamien ”pisteiden” summa. Näin laskettuna suurimman pistemäärän sai tekijä 9.1, joka edusti sitä, että tilintarkastus ei ole enää pakollista. Toiseksi korkeimman pistemäärän sai se, että tilintarkastus ei hyödyttänyt taloudellisesti. Kolmanneksi tärkeimmäksi tekijäksi näin mitattuna muodostuvat tilintarkastuksen korkeat kustannukset. Neljänneksi tärkeimmäksi tekijäksi puolestaan nousee se, että tilitoimiston (tai muun tahon) neuvonta korvasi tilintarkastajan neuvonnan talousasioissa. Muita mielenkiintoisia havaintoja, mitä aineistosta voi tehdä on se, että tilintarkastajan kanssa syntyneet erimielisyydet jäävät listan alimmaksi, kun ei oteta huomioon muuta syytä, jonka vastaaja sai määrittellä itse.

Taulukko 11. Kysymyksen 9 tilastollisia tunnuslukuja ja lista väittämistä

	<u>N</u>	<u>Keskiarvo</u>	<u>Mediaani</u>	<u>Moodi</u>	<u>Keskiahajonta</u>	<u>Min</u>	<u>Max</u>	<u>Summa</u>
9.1	32	4,59	5	5	0,71	3	5	147
9.2	30	3,50	4	5	1,59	1	5	105
9.3	27	2,19	2	1	1,50	1	5	59
9.4	30	2,43	2	1	1,52	1	5	73
9.5	31	3,55	4	5	1,39	1	5	110
9.6	30	1,93	1	1	1,64	1	5	58
9.7	30	2	1	1	1,64	1	5	60
9.8	29	2,41	1	1	1,78	1	5	70
9.9	32	3,06	3	5	1,74	1	5	98
9.10	31	1,23	1	1	0,88	1	5	38
9.11	7	4,29	5	5	1,50	1	5	30

Kaikkien väittämien mitta-asteikko 1-5 (1=ei lainkaan, 5=erittäin paljon)

9.1 Tilintarkastus ei ollut enää tilintarkastuslain (kokorajojen) perusteella pakollista

9.2 Tilintarkastuksen korkeat kustannukset

9.3 Tilintarkastus oli hallinnollisesti raskas prosessi

9.4 Tilintarkastajan palvelu ei vastannut odotuksia (esimerkiksi johtuen huonosta palvelukokemuksesta, vähäisestä yhteydenpidosta tai vähäisestä määrästä hyödyllisiä havaintoja)

9.5 Tilintarkastus ei hyödyttänyt taloudellisesti (esimerkiksi verotuksen ennakoitavuuden tai alentuneiden luottokustannusten muodossa)

9.6 Edellinen tilintarkastajamme ei ollut käytettävissä ja olisi pitänyt vaihtaa tilintarkastajaa

9.7 Yrityksen johdossa tai omistusrakenteessa tapahtui muutos

9.8 Rahoittajan tai muun sidosryhmän tarve ei enää vaatinut tilintarkastusta

9.9 Tilitoimiston tai jonkin muun tahon tarjoama neuvonta talousasioissa pienensi tilintarkastajan asiantuntemuksen tarvetta esimerkiksi kirjanpidon ongelmatilanteissa

9.10 Tilintarkastajan kanssa syntyi erimielisyyksiä tai muita ratkaisemattomia näkemuseroja

9.11 Jokin muu syy, mikä? (kyselyn lopussa voit halutessasi kertoa lisää syitä)

5.2 Hypoteesien testaus

Seuraavaksi tutkielman hypoteeseja analysoidaan t-testin ja Mann-Whitneyn U-testin avulla. Lisäksi niiden hypoteesien osalta, jotka koskevat kirjanpidon ulkoistamisen, tilintarkastuksen hinnan kokemuksen ja hallinnollisen raskauden vaikutusta tilintarkastuksesta luopumiseen (hypoteesit 4–6) analysoidaan yritysten vastauksia kysymykseen 9, jossa vastaajaa pyydettiin arvioimaan eri tekijöiden merkitystä päätökseen luopua tilintarkastuksesta. Tässä hyödynnetään yhden otoksen t-testiä ja Wilcoxonin

mediaanitestiä. T-testin soveltuvuutta muuttujien tutkimiseen on käsitelty aiemmin luvussa 4.4. Tämän lisäksi, koska normaalijakaumaoletuksen toteutumista t-testissä ei voida varmistaa, suoritetaan luotettavuuden varmistamiseksi Mann-Whitneyn U-testi. T-testin tulokset on raportoitu liitteessä 3 ja Mann-Whitneyn U-testin tulokset taulukossa 12. T-testin tulosten tulkintaa varten pitää ensin tulkita ovatko populaatiovariانسsit yhtä suuret vertailtavien joukkojen kesken. Tätä varten t-testin yhteydessä suoritetaan Levenen varianssien yhtäsuuruustesti, jonka tulosten perusteella päätetään, tulkitaanko t-testin tuloksia olettaen varianssien yhtäsuuruus vai ei. Levenen testitulokset on esitetty liitteessä 3 t-testin tulosten yhteydessä. Liitteessä on Levenen testituloksen perusteella merkattu analysoitava rivi tulostaulukosta harmaalla.

Taulukko 12. Mann-Whitneyn u-testin tulokset

	Mann-Whitney U	Sig.
1.1 Tilintarkastushyöty	409,00**	<0,001
1.2 Kirjanpitoapu	465,50*	0,012
1.3 Lainsäädäntötieto	533,50	0,083
1.4 Luottomahdollisuus	297,00**	<0,001
1.5 Ostolaskut	410,50*	0,029
2.1 Tiedonvarmennus	347,50**	<0,001
2.2 Sidosryhmät	449,50**	0,006
2.3 Sisvalvonta	365,00**	<0,001
3.1 Veroennakointi	492,50	0,390
3.2 Verovähennys	446,50	0,073
3.3 Veroilmoitus	432,00	0,057
4.1 Kalleus	405,50**	<0,001
4.2 Kohtuullisuus	405,00**	0,003
4.3 Aika	469,50*	0,018
4.4 Halraskaus	484,00*	0,027
7 Ulktyytyväisyys	331,00*	0,012

* Tilastollinen merkitsevyystaso 0,01
 **Tilastollinen merkitsevyystaso 0,05

Tutkielman ensimmäinen hypoteesi koskee tilintarkastuksen arvoa yrityksen sisäisessä päätöksenteossa käytettävän tiedon varmentajana.

H₁: Tilintarkastuksesta luopuneet ja tilintarkastajan vapaaehtoisesti valitsevat yritykset eroavat toisistaan näkemyksessään siitä, parantaako tilintarkastus yrityksen päätöksenteossa käytettävän tiedon luotettavuutta.

H₀: Tilintarkastuksesta luopuneet ja tilintarkastajan vapaaehtoisesti valitsevat yritykset eivät eroa toisistaan näkemyksessään siitä, parantaako tilintarkastus yrityksen päätöksenteossa käytettävän tiedon luotettavuutta.

Sitä, parantaako vastaajan näkemyksen mukaan tilintarkastus yrityksen päätöksenteossa käytettävän tiedon laatua, mitattiin muuttujalla *Tiedonvarmennus*. Korrelaatiotutkimuksissa löydettiin tilastollisesti erittäin merkittävä negatiivinen korrelaatio *Luopunut* ja *Tiedonvarmennus* välillä. Seuraavaksi muuttujille suoritetaan t-testi ja Mann-Whitneyn U-testi. *Tiedonvarmennus* saa t-testissä arvon $t=4,259$ ($p=0,000$) ja Mann-Whitneyn U-testissä testisuureen arvoksi 347 ($p<0,001$) Sekä t-testin että Mann-Whitneyn U-testin tulokset löysivät *Tiedonvarmennus* keskiarvoissa tilastollisesti erittäin merkitsevän (merkitsevyytasolla 0,01) eron ryhmien välillä. Näin voidaan hylätä nollahypoteesi merkitsevyytasolla (0,01) ja todeta, että tutkimustulokset antavat tukea tutkielman ensimmäiselle hypoteesille.

Tutkielman toinen hypoteesi liittyy näkemyksiin tilintarkastuksen vaikutuksista luoton saamiseen ja luottoehtoihin.

H₂: Tilintarkastuksesta luopuneet ja tilintarkastajan vapaaehtoisesti valitsevat yritykset eroavat toisistaan näkemyksessään siitä, parantaako tilintarkastus yrityksen mahdollisuutta saada luottoa tai mahdollistaako se luoton saamisen paremmin ehdoin.

H₀: Tilintarkastuksesta luopuneet ja tilintarkastajan vapaaehtoisesti valitsevat yritykset eivät eroa toisistaan näkemyksessään siitä, parantaako tilintarkastus yrityksen mahdollisuutta saada luottoa tai mahdollistaako se luoton saamisen paremmin ehdoin.

Myös tämä tutkielman toinen hypoteesi saa empiiristä vahvistusta. Näkemystä tilintarkastuksen vaikutuksesta luoton saamiseen ja luottoehtoihin mitattiin muuttujalla *Luottomahdollisuus*. Lisäksi tilintarkastuksen vaikutusta ostolaskujen ehtoihin mitattiin muuttujalla *Ostolaskut*. Myös *Luottomahdollisuus* ja tilintarkastuksesta luopumisen väliltä löytyy tilastollisesti erittäin merkittävä negatiivinen korrelaatio. *Luottomahdollisuus* saa t-testissä arvon $t=4,023$ ($p=0,000$) ja Mann-Whitneyn U-testissä arvon $U=297$ ($p<0,001$). Sekä toteutettu t-testi että Mann-Whitneyn U-testi puoltavat esitetyn nollahypoteesin hylkäämistä merkitsevyytasolla 0,001. Näin voimme hylätä nollahypoteesin ja todeta, että tutkielman toinen hypoteesi saa tukea tutkimustuloksista. Myös *Ostolaskut* suhteen löydetään t-testissä ja Mann-Whitneyn testissä tilastollisesti melkein merkitsevä ero merkitsevyytasolla 0,05.

Kolmas hypoteesi koskee tilintarkastuksen vaikutusta verotuksen ennakoitavuuteen.

H_3 : Tilintarkastuksesta luopuneet ja tilintarkastajan vapaaehtoisesti valitsevat yritykset eroavat toisistaan näkemyksessään siitä, auttaako tilintarkastus verotuksen ennakoinnissa.

H_0 : Tilintarkastuksesta luopuneet ja tilintarkastajan vapaaehtoisesti valitsevat yritykset eivät eroa toisistaan näkemyksessään siitä, auttaako tilintarkastus verotuksen ennakoinnissa.

Hypoteesia kolme mittaamaan on rakennettu kolme muuttujaa. *Veroennakointi*, *Verovähennys* ja *Veroilmoitus*. Näistä muuttujista millään ei paljastunut tilastollisesti merkittävää korrelaatiota tilintarkastuksesta luopumisen kanssa eikä myöskään t-testissä tai Mann-Whitneyn U-testissä löydetty ryhmien välillä tilastollisesti merkittäviä eroja. Näin hypoteesin 3 nollahypoteesi pidetään voimassa ja todetaan, että emme saaneet vahvistusta sille, että tilintarkastuksesta luopuneet ja tilintarkastajan vapaaehtoisesti valitsevat yritykset eroaisivat toisistaan näkemyksessä siitä, auttaako tilintarkastus verotuksen ennakoinnissa.

Edellä esitetyt hypoteesit koskevat ryhmien värisiä eroja näkemyksissä, mutta eivät ota kantaa siihen, johtavatko nämä tekijät tilintarkastuksesta luopumiseen. Tutkielman loput hypoteesit (4–6) esittävät väitteitä tekijöistä, jotka vaikuttavat tilintarkastuksesta luopumiseen. Tätä varten kyselyyn muotoiltiin erikseen väitteitä (kysymys 9) tilintarkastuksesta luopumiseen johtaneista tekijöistä. Seuraavaksi hypoteeseja 4–6 tarkastellaan kuten edellä, mutta lisäksi tarkasteluun otetaan vain luopuneille esitetyn kysymyksen yhdeksän vastaukset, joita analysoidaan yhden otoksen t-testin ja Wilcoxonin mediaanitestin avulla. Molemmissa testeissä vertailuarvona käytettiin arvoa 1, joka vastaasi sitä, että tekijällä ei olisi ollut lainkaan vaikutusta luopumispäätökseen. Yhden otoksen t-testin ja Wilcoxonin mediaanitestin tulokset on esitetty taulukossa 13.

Tutkielman neljäs hypoteesi koskee kirjanpidon ulkoistamisen vaikutusta tilintarkastuksesta luopumiseen.

H₄: Tilintarkastuksesta luopumiseen vaikuttaa se, onko yrityksen kirjanpito ulkoistettu

H₀: Tilintarkastuksesta luopumiseen ei vaikuta se, onko yrityksen kirjanpito ulkoistettu

Kirjanpidon ulkoistamisen ja tilintarkastuksesta luopumisen välillä ei löytynyt korrelaatiotutkimuksissa tilastollisesti merkittävää korrelaatiota. Kirjanpidon ulkoistuspalveluihin tyytyväisyyttä mitattiin muuttujalla *Ulkyytyväisyys*, joka sai arvot väliltä 1=erittäin tyytyväinen ja 5=erittäin tyytymätön. Muuttujien *Luopuminen* ja *Ulkyytyväisyys* väliltä löytyi negatiivinen merkitsevyystasolla 0,05. Myös t-testin ja Mann-Whitneyn U-testin tulokset vahvistavat eron ryhmien välillä kirjanpidon ulkoistuspalveluihin tyytyväisyydessä merkitsevyystasolla 0,05. *Ulkyytyväisyys* saa t-testissä arvon $t=2,327$ ($p=0,023$) ja Mann-Whitneyn U-testissä arvon 331 ($p=0,012$). Emme siis voi suoraan vahvistaa tutkielman neljättä hypoteesia tai hylätä sen nollahypoteesia, mutta tyytyväisyys kirjanpidon ulkoistuspalveluihin näyttäisi olevan tekijä, jonka suhteen

vertailtavat ryhmät eroavat toisistaan. Myös *Kirjanpitoapu* tulokset puoltavat näkemystä, että kokemus siitä, että tilintarkastajalta saa apua kirjanpidon ongelmatilanteissa on ryhmiä erottava tekijä. *Kirjanpitoapu* osalta löydettiin 0,05 merkitsevyystasolla ero ryhmien välisissä keskiarvoissa.

Taulukko 13. Yhden otoksen t-testi ja Wilcoxonin mediaanitesti

väite	t	vapausaste	yhden otoksen t-testi				Wilcoxonin yhden otoksen mediaanitesti	
			p-arvo	Keskiarvojen ero	Eron 95% luottamusväli		Testin arvo	p-arvo
					Alaraja	Yläaraja		
9.1	28,55	31	0,000	3,594	3,34	3,85	528	<0,001
9.2	8,601	29	0,000	2,5	1,91	3,09	325	<0,001
9.3	4,121	26	0,000	1,185	0,59	1,78	120	<0,001
9.4	5,151	29	0,000	1,433	0,86	2	153	<0,001
9.5	10,23	30	0,000	2,548	2,04	3,06	378	<0,001
9.6	3,12	29	0,004	0,933	0,32	1,55	36	0,008
9.7	3,34	29	0,002	1	0,39	1,61	45	0,006
9.8	4,27	28	0,000	1,414	0,74	2,09	78	0,002
9.9	6,705	31	0,000	2,063	1,44	2,69	253	<0,001
9.10	1,423	30	0,165	0,226	-0,1	0,55	3	0,18
9.11	5,811	6	0,001	3,286	1,9	4,67	21	0,02

9.1 Tilintarkastus ei ollut enää tilintarkastuslain (kokorajojen) perusteella pakollista

9.2 Tilintarkastuksen korkeat kustannukset

9.3 Tilintarkastus oli hallinnollisesti raskas prosessi

9.4 Tilintarkastajan palvelu ei vastannut odotuksia (esimerkiksi johtuen huonosta palvelukokemuksesta, vähäisestä yhteydenpidosta tai vähäisestä määrästä hyödyllisiä havaintoja)

9.5 Tilintarkastus ei hyödyttänyt taloudellisesti (esimerkiksi verotuksen ennakoitavuuden tai alentuneiden luottokustannusten muodossa)

9.6 Edellinen tilintarkastajamme ei ollut käytettävissä ja olisi pitänyt vaihtaa tilintarkastajaa

9.7 Yrityksen johdossa tai omistusrakenteessa tapahtui muutos

9.8 Rahoittajan tai muun sidosryhmän tarve ei enää vaatinut tilintarkastusta

9.9 Tilitoimiston tai jonkin muun tahon tarjoama neuvonta talousasioissa pienensi tilintarkastajan asiantuntemuksen tarvetta esimerkiksi kirjanpidon ongelmatilanteissa

9.10 Tilintarkastajan kanssa syntyi erimielisyyksiä tai muita ratkaisemattomia näkemuseroja

9.11 Jokin muu syy, mikä? (kyselyn lopussa voit halutessasi kertoa lisää syitä)

Testien vertailuarvo=1

Kysymyksessä 9 esitettiin luopuneille yrityksille väite, että esimerkiksi tilitoimiston tarjoama neuvonta talousasioissa pienensi tilintarkastajan asiantuntemuksen tarvetta esimerkiksi kirjanpidon ongelmatilanteissa (väite 9.9) ja pyydettiin arvioimaan, kuinka paljon se vaikutti tilintarkastuksesta luopumiseen. Tämä väite saa yksisuuntaisessa t-testissä arvon $t=6,705$ ($p=0,000$) ja Wilcoxonin testissä arvon 253 ($p<0,001$) (taulukko 13). Muuttujien saamat keskiarvot eroavat siis tilastollisesti erittäin merkittävästi arvosta 1. Näin voidaan tulkita, että tilitoimiston korvaava neuvonta talousasioissa selkeästi vaikuttaa tilintarkastuksesta luopumiseen. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että jotta tämä vaikutus voi tapahtua, tarvitsee yrityksen olla myös tyytyväinen tilitoimiston palveluihin.

Tutkielman viides hypoteesi koskee tilintarkastuksen hintaa

H_5 : Tilintarkastuksesta luopumiseen vaikuttaa yrityksen kokemus tilintarkastuksen hinnasta

H_0 : Tilintarkastuksesta luopumiseen ei vaikuta yrityksen kokemus tilintarkastuksen hinnasta.

Aineistossa tilintarkastuksen hinnan kokemuksia mittasivat muuttujat *Kalleus* ja *Kohtuullisuus*. Lisäksi yhdeksännen kysymyksen väitteellä 9.2 (Tilintarkastuksen korkeat kustannukset) mitattiin sitä, ovatko tilintarkastuksen korkeat kustannukset vaikuttaneet luopumispäätökseen. Tutkimuksessa havaittiin tilastollisesti erittäin merkittävä korrelaatio tilintarkastuksesta luopumisen ja sen välillä, kokeeko yritys tilintarkastuksen kalliiksi. Myös keskiarvotestit vahvistivat tilastollisesti erittäin merkittävän eron ryhmien välillä. *Kalleus* saa t-testissä arvon $t=-3,334$ ($p=0,001$) ja Mann-Whitneyn U-testissä arvon $U=405,50$, ($p<0,001$). Tilintarkastuksesta luopuneet kokevat tilintarkastajan yhä valitsevia useammin tilintarkastuksen kalliiksi. Vastaavasti myös siinä, kokeeko yritys tilintarkastuksen hinnan vastaavan siitä saatavia hyötyjä, huomattiin tilastollisesti merkittävä negatiivinen korrelaatio tilintarkastajan pitämisen kanssa ja ero keskiarvoissa

ryhmien välillä. *Kohtuullisuus* saa t-testissä arvon $t=3,338$ ($p=0,001$) ja Mann-Whitneyn U-testissä arvon $U=405$ ($p=0,003$). Lisäksi yhdeksännen kysymyksen väitteen 9.2 analyysi vahvisti sen, että tilintarkastuksen korkea hinta todella vaikuttaa tilastollisesti merkittävästi tilintarkastuksesta luopumispäätökseen. Yksisuuntaisessa t-testissä väite saa arvon $t=8,601$ ($p=0,000$) ja Wilcoxonin mediaanitestissä arvon 325 ($p<0,001$). Luopuneiden yritysten arviot siitä, kuinka paljon tilintarkastuksen korkea hinta on vaikuttanut heidän päätökseensä luopua tilintarkastuksesta, poikkesivat keskiarvonsa suhteen tilastollisesti erittäin merkittävästi siitä, että tilintarkastuksen hinnalla ei olisi ollut mitään vaikutusta päätökseen. Tutkimustulokset antoivat siis tukea tutkielman viidennelle hypoteesille

Kuudes ja viimeinen tutkielman hypoteesi koskeekin tilintarkastuksen aiheuttaman hallinnollisen taakan vaikutusta tilintarkastuksesta luopumiseen.

H_6 : Tilintarkastuksesta luopumiseen vaikuttaa yrityksen kokemukset tilintarkastuksen hallinnollisesta taakasta

H_0 : Tilintarkastuksesta luopumiseen ei vaikuta yrityksen kokemukset tilintarkastuksen hallinnollisesta taakasta

Tätä näkökulmaa mittasivat *Halraskaus* ja *Aika* sekä yhdeksännen kysymyksen väite siitä, että tilintarkastus on hallinnollisesti raskas prosessi asiakasyritykselle (väite 9.3). Korrelaatiotutkimuksissa huomattiin merkitsevyytason 0,05 korrelaatio hallinnollisen raskauden kokemuksen ja tilintarkastuksesta luopumisen välillä. Vastaavasti keskiarvotesteillä todettiin 0,05 merkitsevyytäsolla ero ryhmien välillä *Halraskaus* saa t-testissä arvon $t=-2,153$, ($p=0,035$) ja Mann-Whitneyn U-testissä arvon 484 ($p=0,027$). Vastaavia tuloksia saatiin myös muuttujalla *Aika*. Yhdeksännen kysymyksen analyysissä kuitenkin huomattiin, että sekä tilintarkastuksen viemä aika että sen hallinnollinen raskaus ovat luopuneiden yritysten vastausten keskiarvojen mukaan tilastollisesti erittäin merkittävästi vaikuttaneet luopumispäätökseen. Väite, että tilintarkastus on hallinnollisesti raskas prosessi asiakasyritykselle, saa yhden otoksen t-testissä arvon $t=4,121$ ($p=0,000$)

ja Wilcoxonin mediaanitestissä arvon 120 ($p < 0,001$). Näin voidaan hylätä nollahypoteesi ja todeta, että tutkielman kuudes hypoteesi sai vahvistusta suoritetun tutkimuksen perusteella.

5.3 Muut tulokset ja havainnot

Kysymyksen 9 analyysin perusteella voidaan sanoa, että lähes kaikki esitetyt väittämät näyttävät olevan ainakin jollain tasolla tekijöitä tilintarkastuksesta luopumisessa. Ainoastaan väitteellä erimielisyyksistä tilintarkastajan kanssa ei löytynyt Wilcoxonin mediaanitestissä tilastollisesti merkitsevää vaikutusta.

Avoimissa vastauksissa kommentteissa useat kommentit kertovat sitä, että tilintarkastus on lopetettu toiminnan pienenemisen tai loppumisen takia ($n=7$). Lisäksi vapaissa kommentteissa ja sähköpostiviesteissä korostui kirjanpitäjän, tilitoimiston tai jopa kirjanpito-ohjelman tuottajan tarjoaman osaamisen tuoma kannustin lopettaa tilintarkastus ($n=6$). Vastaava kommentti saatiin myös yhden tilintarkastuksesta luopuneen yrityksen edustajalta, joka halusi keskustella asiasta mieluummin puhelimitse. Hän mainitsi myös, että ennen toiminnan hiljattaista alasajoa ja pienenemistä, toimi tilintarkastaja arvokkaana tietolähteenä, mutta toiminnan pienentyessä tilitoimiston asiantuntemus muodostui riittäväksi ja jopa tilintarkastaja itse ehdotti tilintarkastuksesta luopumista.

Avoimiin vastauksiin tuli myös yksittäisiä kommentteja ikävistä tilintarkastuskokemuksista, muun muassa laskutusvirheistä, väärään sähköpostiin lähetetyistä tietopyynnöistä ja henkilötason konflikteista. Avoimissa vastauksissa ilmaistiin myös positiivisia näkemyksiä tilintarkastuksesta. Tilintarkastaja voi myös luoda osaamisellaan arvoa myös pienelle yritykselle. Eräs tilintarkastuksesta luopunut yritys kommentoi: *”Aiempien vuosien kokemuksen mukaan tilintarkastajalta on saanut vinkkejä muutoksista tilintarkastuksen yhteydessä. Pitkä yhteistyö on myös luonut luottamuksellisen suhteen tilintarkastajaan ja sitä myöden tilintarkastuksesta on tullut jouhevaa.”* Toisaalta toinen yritys kommentoi, että tilintarkastaja ei ole halunnut neuvoa tai ottaa kantaa ja on takertunut

turhiin *"nippeliasioihin."* Pienyrityksille näyttääkin olevan erittäin tärkeää tilintarkastajan konsultointiasenne.

6 Johtopäätökset

Tässä tutkielman viimeisessä luvussa esitetään tutkielman johtopäätökset ja tarkastellaan niitä aikaisemman tilintarkastuksen arvonluontiin ja kysyntään liittyvän kirjallisuuden valossa. Lisäksi tässä kappaleessa arvioidaan tutkielman rajoitteita ja niiden vaikutusta tulosten luotettavuuteen ja sovellettavuuteen. Viimeisenä esitetään vielä mahdollisia mielenkiintoisia jatkotutkimusmahdollisuuksia.

6.1 Johtopäätökset

Jokaisella yrityksellä on omat yksilölliset piirteensä, jotka vaikuttavat tilintarkastuksen tarpeeseen ja siihen, kuinka tärkeänä toimintona tilintarkastus yrityksessä nähdään. Tilintarkastuksen tarvetta voidaan selittää ja mitata erilaisten teorioiden avulla ja yrityksen ominaisuuksien perusteella mutta yritysjohton subjektiivinen näkemys siitä, onko tilintarkastus tarpeellista, on monimutkaisempi tekijä, jota saattaa olla jopa mahdotonta ennustaa julkisesti saatavilla olevien tietojen perusteella. Tässä tutkielmassa haluttiin saada käsitys siitä, kuinka yritysten näkemykset tilintarkastuksen arvosta ja toisaalta sen haitoista ja kustannuksista eroavat tilintarkastuksesta luopuneiden ja toisaalta tilintarkastajan vapaaehtoisesti pitäneiden välillä ja mitkä tekijät ovat vaikuttaneet tilintarkastuksesta luopumiseen. Yrityksen koon on huomattu vaikuttavan positiivisesti tilintarkastuksen kysyntään (ks. esim. Chow, 1980; Collis, Jarvis & Skerrat 2004; Dedman, Kausar & Lennox 2014). Tätä vaikutusta on pyritty kontrolloimaan tutkielmassa valikoimalla yritykseen vertailujoukoksi tilintarkastuksesta luopuneiden yritysten kanssa mahdollisimman samankokoisia yrityksiä. Lisäksi tutkielman reliabiliteettia on pyritty lisäämään käyttämällä rinnakkain testeissä kahta eri tilastollista menetelmää.

Tutkielman tulokset toivat vahvistusta sille, että tilintarkastuksesta luopuneet ja tilintarkastajan vapaaehtoisesti valitsevat eroavat toisistaan näkemyksissään siitä, parantaako tilintarkastus yrityksen päätöksenteossa käytettävän tiedon luotettavuutta. Tämä

tutkimustulos on yhdenmukainen aikaisemman tutkimuksen kanssa (mm. Collis, Jarvis ja Skerrat, 2004), jossa on löydetty yhteys tilintarkastuksen kysynnän ja sen välillä, kokeeko yritysjohto tilintarkastuksen lisäävän päätöksenteossa käytettävän tiedon luotettavuutta. Tämän tutkielman tulosten perusteella tämä koettu arvo näyttäisi myös olevan tilintarkastuksesta luopuneita ja tilintarkastajan pitäneitä toisistaan erottava tekijä.

Luottokustannusten alenemisen ja luoton saamisen helpottumisen on nähty aiemmissa tutkimuksissa olevan merkittävä tilintarkastuksesta saatava hyöty (ks. esim. Blackwell, Noland & Winters, 1998; Allee & Yohn, 2009; Karjalainen, 2011). Tutkielman tulokset vahvistavat oletusta siitä, että tilintarkastuksesta luopuneet yritykset kokevat tämän hyödyn eri tavalla kuin tilintarkastajan pitäneet. Korrelaatiotestien ja suoritettujen keskiarvotestien perusteella näyttää olevan niin, että tilintarkastuksesta luopuneet eivät koe saaneensa tilintarkastuksesta yhtä paljon hyötyä luottokustannusten ja luottomahdollisuuksien suhteen kuin tilintarkastuksen piirissä yhä olevat yritykset. Tämä koskee nimenomaan luottolaitoksilta haettavaa luottoa. Keskiarvotesteillä saatiin esille myös ero siinä, kokevatko yritykset tilintarkastuksen parantaneen ostolaskujen ehtoja.

Aikaisemmat tutkimustulokset ovat selittäneet tilintarkastuksen kysyntää myös verotuksen ennakoitavuuden lisääntymisellä. Tilintarkastuksen on nähty lisäävän veroviranomaisten luottamusta yritykseen ja toisaalta myös auttavan yrityksiä tekemään heille kuuluvat vähennykset (ks. esim. Ojala, Kinnunen, Niemi, Troberg ja Collis, 2015; Dedman, 2017). Vastaavaa vaikutusta ei kuitenkaan tässä tutkielmassa nähdä erona tilintarkastuksesta luopuneiden ja tilintarkastajan yhä valitsevien näkemyksissä, kun heidän kokemustaan siitä, vaikuttaako tilintarkastus verotuksen ennakoitavuuteen, mitattiin.

Tutkielmassa ei löydetä vastaavaa vaikutusta tilintarkastuksesta luopumisen ja kirjanpidon ulkoistuksen välillä kuin vaikutus tilintarkastuksen kysyntään, jota on kuvattu aikaisemmissa tutkimuksissa (ks. esim. Weik, Eierle & Ojala, 2018). Mielenkiintoista on

kuitenkin se, että tyytyväisyys tilitoimiston palveluihin näyttää olevan keskimäärin yleisempää tilintarkastuksesta luopuneiden keskuudessa. Tämä voidaan tulkita niin, että hyvä kirjanpitäjä voi korvata tilintarkastajan, mutta kirjanpitäjä, johon asiakas on tyytymätön, luo tarpeen työnsä ulkopuoliselle varmentamiselle. Tätä tulkintaa tukee tilintarkastuksen arvonluonnin valvontahypoteesi (ks. luku 3.1.1) ja se, että tutkimuksessa havaittiin sen olevan tilastollisesti erittäin merkittävä luopumiseen vaikuttava tekijä, että tilitoimiston tai muun tahon tarjoama neuvonta talousasioissa on pienentänyt tilintarkastajan asiantuntemuksen tarvetta esimerkiksi kirjanpidon ongelmatilanteissa. Tutkimuksessaan Dedman (2017) ei löytänyt todisteita sille, että yritykset luopuisivat tilintarkastuksesta, koska siihen ei ole varaa, mutta tästä korvatusta avusta ei luonnollisesti haluta maksaa, sillä kulu on turha, vaikka se olisi kuinka pieni. Tutkielman viides hypoteesi koskikin juuri tilintarkastuksen hintaa. Sen, kokeeko yritys tilintarkastuksen kalliiksi ja sen, kokeeko yritys tilintarkastuksen hinnan vastaavan tilintarkastuksesta saatavia hyötyjä, havaittiin olevan tilastollisesti merkittävä luopuneita ja tilintarkastajan pitäneitä erottava tekijä. Tilintarkastuksesta luopuneiden vastaukset siitä, mitkä tekijät ovat vaikuttaneet heidän päätökseensä luopua tilintarkastuksesta, kertovat, että korkea hinta on merkittävä tekijä luopumispäätöksessä.

Rahallisten kustannusten lisäksi tilintarkastus aiheuttaa yrityksille myös hallinnollista taakkaa esimerkiksi tarkastuksessa vaadittavien dokumenttien etsimisen muodossa. Hallinnollisella taakalla on perusteltu valmistelussa olevaa lakiuudistusta, joka sallisi mikroyrityksille tilintarkastuksen sijaan kevyemmän yleisluonteisen tarkastuksen (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016). Tutkielman kuudes ja viimeinen hypoteesi saa toteutetusta empiirisestä tutkimuksesta vahvistusta ja tilintarkastuksen hallinnollinen raskaus onkin tulosten mukaan merkittävä tekijä tilintarkastuksesta luopumisessa.

Tilintarkastuksesta luopuneiden yritysten vastaukset heijastelevat sitä, että lähes kaikki kysymyksessä yhdeksän esitetty tekijä, joiden arvioitiin aiemman kirjallisuuden pohjalta voivan vaikuttaa tilintarkastuksesta luopumiseen, ovat myös todellisuudessa vaikuttaneet tilintarkastuksesta luopumispäätökseen. Aiemmin mainituiden tekijöiden lisäksi

analyysissä paljastui myös muita vaikuttaneita tekijöitä. Suurena merkittävänä tekijänä on se, että tilintarkastus ei ole ollut enää pakollista. Tilintarkastuksen odotuskuilun käsitelyn yhteydessä luvussa 3.3 esitetty näkemys siitä, että tilintarkastuskokemuksen ja odotusten vastaamattomuus voi johtaa tilintarkastuksesta luopumiseen saa myös vahvistusta. Luopumiseen on vaikuttanut myös se, että aiempi tuttu tilintarkastaja ei ollut enää käytettävissä. Sen sijaan erimielisyydet tai muut näkemyserot tilintarkastajan kanssa eivät nousset tilastollisesti merkittäväksi tekijäksi luopumispäätöksessä, vaikka yksittäisiä vastauksia saatiinkin liittyen erimielisyyksiin ja ongelmiin tilintarkastajan kanssa. Kaiken kaikkiaan mikroyrityksille näyttäisi olevan erittäin tärkeää tilintarkastajan tuoma asiantuntemus, apu ja konsultointiasenne. Jos tilintarkastajan asiantuntemuksen korvaa laadukkaat tilitoimiston palvelut tai muusta syystä, esimerkiksi toiminnan piene-
nemisen takia, asiantuntemuksen merkitys pienenee ja tämä voi johtaa jopa tilintarkastuksesta luopumiseen. Tämä asettaa tilintarkastajille haasteen pienten yritysten tarkastuksissa, sillä apu, lisäarvon tuottaminen ja konsultointi korostuu.

6.2 Tutkimuksen rajoitteet ja jatkotutkimusmahdollisuudet

Tämän tutkielman rajoituksena on hypoteesien muodostamisen pohjana käytettyjen tutkimusten keskittyminen tilintarkastuksen kysyntään eikä niinkään tilintarkastuksesta luopumiseen ja aineiston laajuus. Tilintarkastuksesta luopumiseen liittyvää tutkimusta on tehty lähinnä tilintarkastusrajojen asettamisen perustelemiseksi eikä niinkään tilintarkastuksen arvonluontiprosessin näkökulmasta. Jos pohjalla olisi ollut enemmän aiempaa tutkimusta, olisi hypoteesit voitu asettaa laajemman tietämyksen varassa ja useampia vaikuttavia tekijöitä löytyä. Lisäksi tutkimus olisi ollut hyvä toteuttaa laajemmalla tutkimusaineistolla, sillä nyt käytetty aineisto (n=80) on pienehkö. Valitettavasti se ei ollut mahdollista, sillä suomalaisia tilintarkastuksesta luopuneita yrityksiä on vain rajoitetusti. Tätä aihetta olisikin erittäin mielenkiintoista lähteä tutkimaan esimerkiksi usean maan aineistolla kvantitatiivisin menetelmin. Vaihtoehtoisesti voisi syventyä aiheeseen toteuttamalla kvalitatiivinen haastattelututkimus pienelle yritysjoukolle.

Haastattelututkimuksella pystyttäisiin helpommin paneutumaan syvällisemmin rajatun yritysjoukon kokemuksiin tilintarkastuksesta luopumisesta.

Koska vain osa kyselyn saaneista yrityksistä vastasi, on mahdollista, että vastaaminen houkutti vain tietyn tyyppisiä yrityksiä (non-response bias). Siten on mahdollista, että toimintansa lopettamassa olevat yritykset ovat aliedustettuna, koska eivät koe, että heidän mielipiteellään olisi merkitystä. Se, että tutkimuksen kohderyhmä jouduttiin rajaamaan yrityksiin, joilla on julkinen tai Orbis-tietokannasta löytyvä sähköpostiosoite, on voinut myös aiheuttaa vääristymää tuloksiin. Tämän vääristymän suuruutta ei luotettavasti voida arvioida. Myös lahjakorttien arpominen tuo oman osuutensa myös tutkielman luotettavuuden näkökulmaan. On mahdollista, että lahjakorttien arpominen houkutteli vastaamaan tietyn tyyppisiä yrityksiä toisia enemmän. Kyselyn saatekirje pyrittiin laatimaan mahdollisimman neutraaliksi, mutta helposti lähestyttäväksi. Se ei kuitenkaan poista täysin mahdollisuutta sille, että saatekirje on saattanut vedota vain tietyntyyppeisiin ihmisiin. Lisäksi kyselytutkimus luottaa aina ihmisten itse raportoimiin tietoihin. Tässä on aina mahdollisuus virheille. Mitään virheellisiin viittaavaa, kuten useita samoja tai ristiriitaisia vastauksia, ei tutkimuksessa havaittu.

Löydettyjen erojen ja tilintarkastuksesta luopumiseen johtaneiden tekijöiden analyysiä ja tutkimusta voisi myös syventää ja jatkaa. Vaikka tässä saatiinkin selville tekijöitä, jotka voivat olla merkityksellisiä tilintarkastuksesta luopumispäätöksessä, ei tämä tutkimus riitä toteamaan onko vaikuttava tekijä yrityksen ominaisuus, vai onko tekijään vaikuttanut tilintarkastajan palvelu. Onko esimerkiksi niin, että luopuneet yritykset kokevat, että eivät tarvitse kirjanpitoapua tilintarkastajalta, vain onko niin, että heillä on ollut tilintarkastaja, joka ei ole ollut halukas tarjoamaan asiantuntemusta tässä asiassa? Molemmat johtavat siihen, että yritys ei koe saavansa apua tilintarkastajalta kirjanpitoasioissa. Vastaavasti tilintarkastuksen koetusta hinnasta voidaan kysyä, että onko luopuneille yrityksille normaalikin tilintarkastuksen hinta liian kallis vai onko heiltä veloitettu keskimääräistä enemmän. Tämä asettaa erittäin mielenkiintoisen jatkotutkimusmahdollisuuden tuleville tutkimuksille.

Lähteet

Allee, K. D., Yohn, T. L. (2009). The Demand for Financial Statements in an Unregulated Environment: An Examination of the Production and Use of Financial Statements by Privately Held Small Businesses. *The Accounting Review*, 84(1), 1-25. <http://doi.org/10.2308/accr.200.84.1.1>

Abdel-Khalik, A. R. (1993). Why Do Private Companies Demand Auditing? A Case for Organizational Loss of Control. *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, 8(1), 31-52. <http://doi.org/10.1177/0148558X9300800103>

Blackwell, D., Noland, T., & Winters, D. (1998). The Value of Auditor Assurance: Evidence from Loan Pricing. *Journal of Accounting Research*, 36(1), 57-70. <http://doi.org/10.2307/2491320>

Carey, P., Simnett, R., & Tanewski, G. (2000). Voluntary Demand for Internal and External Auditing by Family Businesses. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 19 (S), 37-51

Chow, C. (1982). The Demand for External Auditing: Size, Debt and Ownership Influences. *The accounting review: a journal of the American Accounting Association*, 57(2), 272-291.

Collis, J., Jarvis, R., & Skerrat, L. (2004). The demand for the audit in small companies in the UK. *Accounting and business research*, 19(73), 23-31.

Dedman (2017). The hidden cost of audit exemption. Working paper.

Dedman, E. & Kausar, A. (2012). The impact of voluntary audit on credit ratings: evidence from UK private firms. *Accounting and Business research*, 42 (4), 397-418. <http://doi.org/10.1080/00014788.2012.653761>

Dedman, E., Kausar, A., & Lennox, C. (2014). The Demand for Audit in Private Firms: Recent Large-Sample Evidence from the UK. *European Accounting Review*, 23(1), 1–23. <http://dx.doi.org/10.1080/09638180.2013.776298>

Euroopan Parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/34/EU. Noudettu osoitteesta: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:02013L0034-20141211&qid=1572528611909&from=EN>

Fama, E. F. (1980). Agency Problems and the Theory of the Firm. *Journal of Political Economy*, 88(2), 288-307. <http://doi.org/10.1086/260866>

Federation of European Accountants (2016). *Information paper: Audit exemption thresholds in Europe – Update after the transposition of the Accounting Directive*. Noudettu osoitteesta https://www.accountancyeurope.eu/wp-content/uploads/1605_Audit_exemption_thresholds_update.pdf

Haapaniemi, E. (2019). *Essays on Financial Reporting and Auditing*. Väitöskirja, Vaasan yliopisto, Vaasa ISBN: 978-952-476-879-6

Hallituksen esitys 194/2006. Noudettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2006/20060194?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=tilintarkastuslaki#idp447588384>

Heikkilä, T. (2014). *Tilastollinen tutkimus*. Helsinki: Edita. ISBN: 978-951-37-6942-0

- Jensen, K. & Payne, J. (2003). Management Trade-Offs of Internal Control and External Auditor Expertise. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 22(2), 99-119. <http://dx.doi.org/10.2308/aud.2003.22.2.99>
- Karjalainen, J. (2011). Audit Quality and Cost of Debt Capital for Private Firms: Evidence from Finland. *International Journal of Auditing*, 15(1), 88-108. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1099-1123.2010.00424.x>
- Niemi, L., Kinnunen, J., Ojala, H., & Troberg, P. (2012). Drivers of voluntary audit in Finland: to be or not to be audited? *Accounting and Business Research*, 42(2), 169-196. <http://dx.doi.org/10.1080/00014788.2012.653742>
- Niskanen, J. & Niskanen, M. (2006). The Determinants of Corporate Trade Credit Policies in a Bank-dominated Financial Environment: the Case of Finnish Small Firms. *European Financial Management*, 12(1), 81-102. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1354-7798.2006.00311.x>
- Ojala, H., Collis, J., Kinnunen, J., Niemi, L., & Troberg, P.(2016). The Demand for Voluntary Audit in Micro-Companies: Evidence from Finland. *International Journal of Auditing*, 20(3), 267-277. <http://dx.doi.org/10.1111/ijau.12070>
- Ojala, H., Kinnunen, J., Niemi, L., Troberg, P., & Collis, J. (2015). What turns the taxman on? The effect of tax aggressiveness and voluntary audit on adjustments to the tax returns of private companies. Working paper. *SSRN Working paper series*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2617179>
- Porter, B. (1993). An Empirical Study of the Audit Expectation-Performance Gap. *Accounting and Business Research*, 24(93), 49-68.

Speklé, R. & Widener, S. (2018). Challenging Issues in Survey Research: Discussion and Suggestions. *Journal of management accounting research*, 30(2), 3-21.
<http://dx.doi.org/10.2308/jmar-51860>

Simunic, D. (1980). The Pricing of Audit Services: Theory and Evidence. *Journal of Accounting Research*, 18(1), 161-190.

Svanström, T. (2013). Non-audit Services and Audit Quality: Evidence from Private Firms. *European Accounting Review*, 22(2), 337-366.
<http://dx.doi.org/10.1080/09638180.2012.706398>

Säätiölaki 487/2015. Noudettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150487#Pidp446968416>

Tilintarkastuslaki 28.10.1994/936. Noudettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/1994/19940936>

Tilintarkastuslaki 13.4.2007/459. Noudettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2007/20070459>

Tilintarkastuslaki 1141/2015. Noudettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20151141?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=tilintarkastuslaki>

Työ- ja elinkeinoministeriö. (2018). Työryhmän muistio tilintarkastuslain määrätyistä lainkohdista ja hallinnollisen taakan keventämisestä 1/2018, *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja*, Noudettu osoitteesta http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160475/TEM-jul_1_2018_Tilintarkastus.pdf

Työ- ja elinkeinoministeriö. (2019). Kevyemmän tarkastuksen käyttöönottoa valmisteleva työryhmä, TEM007:0/2019 Säädösvalmistelu. Noudettu 2019-11-27
<https://tem.fi/hankesivu?tunnus=TEM007:00/2019>

Työ- ja elinkeinoministeriö. (2020). Kevyemmän tarkastuksen käyttöönottoa valmistelleen työryhmän mietintö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-505-8>

Wallace, W. (1980). The Economic Role of the Audit in Free and Regulated Markets. *Open Education Resources (OER)*

Weik, A., Eierle, B., & Ojala, H. (2018). What drives voluntary audit adoption in small German companies? *International Journal of Auditing*, 22(3), 503-521.
<http://dx.doi.org/10.1111/ijau.12134>

Liitteet

Liite 1. Kyselyn saatekirje

Tämä kysely on tarkoitettu sekä tilintarkastettaville että tilintarkastuksesta hiljattain (2015-2020) luopuneille yrityksille

Arvoisa yrityksen edustaja

Olen laskentatoimen ja tilintarkastuksen maisteriopiskelija KTK Laura Pietilä Vaasan yliopistosta. Kirjoitan nyt pro gradu -tutkielmaa aiheenani tilintarkastuksesta luopuminen. Tätä sekä tieteen että käytännön kannalta kiinnostavaa aihepiiriä on Suomessa tutkittu vain hyvin vähän ja siksi aiheesta tarvitaan uutta tutkittua tietoa. Ohjaajanani toimii KTT Tuukka Järvinen.

Vaikka tutkin tilintarkastuksesta luopumiseen johtaneita tekijöitä, tarvitsen yhtä lailla mielipiteitä ja näkemyksiä myös yrityksiltä, jotka eivät ole luopuneet tilintarkastuksesta. Kutsun sinut vastaamaan kyselyyn, jolla kartoitetaan suomalaisten vapaaehtoisen tilintarkastuksen piirissä olevien yritysten näkemyksiä ja kokemuksia tilintarkastuksesta ja siitä luopumiseen johtaneita tekijöitä. Vastauksia toivotaan kaikkien yritysten edustajilta, **eikä yrityksesi tarvitse olla luopunut tai luopumassa tilintarkastuksesta, jotta voisit vastata kyselyyn.**

Kyselyyn vastaaminen kestää vain noin 5 minuuttia. Kyselyssä esitetään ensin väittämiä tilintarkastuksen arvoon ja kustannuksiin liittyen. Seuraavaksi kysytään muutamia taustatietoja ja esitetään kaksi kysymystä kevyempään yleisluonteiseen tarkastukseen liittyen. Tilintarkastuksesta luopuneille yrityksille esitetään myös muutamia väitteitä luopumispäätöksen liittyen.

Vastaajan tietoja ei yhdistetä vastauksiin ja kaikki kyselylomakkeelle jätetty tieto käsitellään anonyymisti ja luottamuksellisesti. Kyselylomake on avoinna 20.10.-27.10.2020. Voit myös välittää tämän kutsun yrityksen sisällä, jos uskot, että joku muu olisi soveltuvampi vastaaja. Vastaamaan pääset tästä linkistä <https://webropol.com/s/tilintarkastuksenarvo>

Kaikkien kyselyyn vastanneiden kesken arvotaan kaksi 50 € lahjakorttia valinnan mukaan joko S- tai K-ryhmään!

Kiitos vastauksestasi, sinun näkemyksesi on tärkeä!

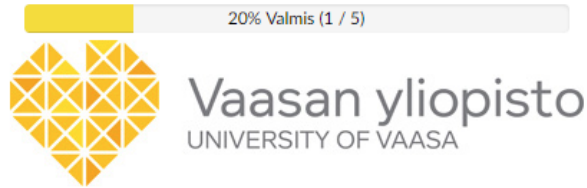
Ystävällisin terveisin:

Laura Pietilä

Lisätietoja: Laura Pietilä, laura.pietila@student.uwasa.fi

Tuukka Järvinen, tuukka.jarvinen@uwasa.fi

Liite 2. Kyselylomake

Tilintarkastuksen arvonluonti ja tilintarkastuksesta luopuminen

Tämä kysely on osa Vaasan yliopistossa suoritettavaa tutkimusta ja pro-gradu -tutkielmaa laskentatoimen ja tilintarkastuksen maisteriohjelmassa. Juuri teidän näkemystänne tarvitaan, jotta saamme laajan kuvan pienyritysten näkemyksestä tilintarkastukseen. Vastaaminen vie aikaa vain n. 5-7 minuuttia. Saatuja tuloksia voidaan pro gradu – tutkielman lisäksi raportoida tieteellisissä artikkeleissa tai alan ammattilehdissä. Vastaukset raportoidaan ainoastaan koostetusti niin, vastaajien yksittäiset vastaukset eivät käy ilmi.

Kyselyllä on tarkoitus kartoittaa tilintarkastuksen arvonluontiprosessia vapaaehtoisen tilintarkastuksen piirissä olevissa Kyselyyn vastaaminen ei vaadi, että yrityksesi olisi luopunut tai luopumassa tilintarkastuksesta. Kaikkien vastanneiden kesken arvotaan kaksi 50€ lahjakorttia voittajien valinna mukaan joko K-ryhmään tai S-ryhmään*.

Kysymyksiin vastataan täysin omien näkemysten ja kokemusten pohjalta. Voit vapaasti myös jättää vastaamatta yksittäisiin kysymyksiin, jos sinulla ei ole näkemystä tai tietoa juuri siitä aiheesta.

*Arvottavat S-tai K-ryhmän lahjakortit käyvät kaikissa ko. ketjujen kaupoissa, ravintoloissa ja muissa liikkeissä. Mikäli haluat lahjakorttien arvontaan, niin kyselyn viimeisellä sivulla sinun tulee valita haluamasi kortti ja jättää yhteystietosi.

Tallenna ja jatka myöhemmin

Seuraava

Alla näet väittämiä tilintarkastuksen arvoon ja tilintarkastusprosessiin liittyen. Vastaa jokaiseen kohtaan oman näkemyksesi ja kokemuksesi pohjalta, kuinka samaa mieltä olet väittämän kanssa. Vaihtoehto 1 tarkoittaa, että olet täysin eri mieltä väittämän kanssa ja vaihtoehto 5, että olet täysin samaa mieltä väitteen kanssa.

1. Kokemukset tilintarkastuksesta

Vastaa nykyisen tai aikaisemman kokemuksesi perusteella. Jos et tiedä, tai väite ei koske yritystäsi, jätä vastaamatta väitteeseen.

	1 Täysin eri mieltä	2 Jonkin verran eri mieltä	3 Ei samaa eikä eri mieltä	4 Jonkin verran samaa mieltä	5 Täysin samaa mieltä
Tilintarkastajan palveluista on ollut yritykselleni hyötyä	☐	☐	☐	☐	☐
Tilintarkastajalta on saanut apua/vinkkejä kirjanpidon ja laskentatoimen käytännön asioissa tai esiin tulevissa ongelmatilanteissa	☐	☐	☐	☐	☐
Tilintarkastaja on tarjonnut tietoa lainsäädännön muutoksista	☐	☐	☐	☐	☐
Tilintarkastus on parantanut yrityksen mahdollisuuksia saada luottoa (pankeilta ja/tai muilta rahoituslaitoksilta) tai mahdollistanut luoton saamisen paremmin ehdoin	☐	☐	☐	☐	☐
Tilintarkastus on parantanut yrityksen mahdollisuuksia saada parempia maksuehtoja ostolaskuille (esimerkiksi tavarantoimittajilta)	☐	☐	☐	☐	☐

2. Yleisiä väittämiä tilintarkastuksen arvosta

Vastaa oman näkemyksesi pohjalta. Jos et tiedä, tai väite ei koske yritystäsi, jätä vastaamatta väitteeseen.

	1 Täysin eri mieltä	2 Jonkin verran eri mieltä	3 Ei samaa eikä eri mieltä	4 Jonkin verran samaa mieltä	5 Täysin samaa mieltä
Tilintarkastus lisää yrityksen omassa päätöksenteossa käytettävän tiedon luotettavuutta	☐	☐	☐	☐	☐
Tilintarkastus lisää ulkoisten sidosryhmien (esimerkiksi rahoittajat, asiakkaat, toimittajat, viranomaiset) luottamusta yritykseen	☐	☐	☐	☐	☐
Tilintarkastus parantaa yrityksen sisäistä valvontaa (esimerkiksi pienentäen väärinkäyttöriskiä)	☐	☐	☐	☐	☐

3. Tilintarkastus ja verotus

Vastaa oman näkemyksesi pohjalta. Jos et tiedä, tai väite ei koske yritystäsi, jätä vastaamatta väitteeseen.

	1 Täysin eri mieltä	2 Jonkin verran eri mieltä	3 Ei samaa eikä eri mieltä	4 Jonkin verran samaa mieltä	5 Täysin samaa mieltä
Tilintarkastajan veroasiantuntemus auttaa verotuksen ennakoinnissa	☐	☐	☐	☐	☐
Ilman tilintarkastajaa olisi joitain vähennyskelpoisia menoja voinut jäädä vähentämättä verotuksessa	☐	☐	☐	☐	☐
Tilintarkastus on lisännyt luottamusta siihen, että ilmoitamme kaiken tarpeellisen Verohallinnolle	☐	☐	☐	☐	☐

4. Tilintarkastuksen kustannukset ja haitat

Vastaa oman näkemyksesi pohjalta. Jos et tiedä, tai väite ei koske yritystäsi, jätä vastaamatta väitteeseen.

	1 Täysin eri mieltä	2 Jonkin verran eri mieltä	3 Ei samaa eikä eri mieltä	4 Jonkin verran samaa mieltä	5 Täysin samaa mieltä
Tilintarkastus on kallista	☐	☐	☐	☐	☐
Tilintarkastuksen hinta vastaa siitä saatavia hyötyjä	☐	☐	☐	☐	☐
Tilintarkastus vie liikaa aikaa yritykseltä	☐	☐	☐	☐	☐
Tilintarkastus on asiakasyritykselle hallinnollisesti raskas prosessi	☐	☐	☐	☐	☐

Tallenna ja jatka myöhemmin

Edellinen

Seuraava

Taustatiedot**5. Onko yrityksen viimeisin tilintarkastus Big4-tilintarkastusyhteisön* suorittama?**

Jos yrityksesi on luopunut tilintarkastuksesta, niin vastaa kysymykseen viimeisen toimitetun tilintarkastuksen pohjalta

- Kyllä
- Ei
- En tiedä

*Big-4 tilintarkastusyhteisöt ovat Deloitte, EY, KPMG ja PwC

6. Yrityksen kirjanpito on ulkoistettu (esimerkiksi tilitoimistolle)

- Kyllä
- Ei
- En tiedä

7. Kuinka tyytyväinen olette olleet edellisessä kysymyksessä (6) tarkoitettuihin kirjanpitopalveluihin?

- Erittäin tyytyväinen
- Melko tyytyväinen
- Ei tyytyväinen eikä tyytymätön
- Melko tyytymätön
- Erittäin tyytymätön

8. Onko yrityksesi luopunut kokonaan tilintarkastuksesta vuosien 2014 ja 2019 välillä tai aiotteko luopua tilintarkastuksesta vuoden 2020 tilinpäätöksessä? *

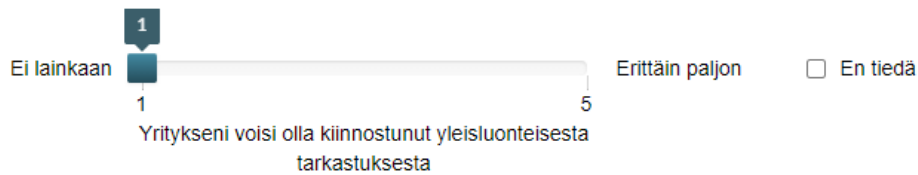
- Kyllä
- Ei

Yleisluonteinen tarkastus

Alla näet kaksi kysymystä koskien tilintarkastuksen vaihtoehtoksi kaavailtua yleisluonteista tarkastusta. Voit halutessasi jättää vastaamatta kysymyksiin.

10. Olisiko yrityksesi kiinnostunut edullisemmasta ja kevyemmästä yleisluonteisesta tarkastuksesta* (tilintarkastuksen sijaan)?

Valitse liukukytkimeltä näkemystäsi vastaava arvo. 1=Ei lainkaan 5=Erittäin paljon.

11.

Yleisluonteinen tarkastus* on tilintarkastusta houkuttelevampi palvelu

- Kyllä
- Ei
- Ei olennaista eroa

*Lisätietoa yleisluonteisesta tarkastuksesta:

Työ- ja elinkeinoministeriön työryhmä on jättänyt kesäkuussa 2020 hallitukselle esityksen, jonka mukaan mikroyritys voisi halutessaan valita tilintarkastuksen sijasta kevennetyn eli yleisluonteisen tarkastuksen. Yleisluonteinen tarkastuksenkin suorittaa aina hyväksytty tilintarkastaja. Tilinpäätöksen yleisluonteinen tarkastus perustuu ensisijaisesti tiedusteluihin yrityksen johdolle ja analyttisiin toimenpiteisiin (esim. tiliensaldon järjestyksen verrattuna edelliseen tilikauteen), joita kuitenkin tilintarkastajan havaintojen perusteella voidaan tarvittaessa laajentaa tilintarkastuksessa aina suoritettavaan yksityiskohtaiseen tositteiden ja asiakirjojen tutkimiseen.

Koska yleisluonteinen tarkastus antaa aina alhaisemman varmuuden tilinpäätöksen oikeellisuudesta kuin tilintarkastus, työmäärän pienemisen takia sen hinta yritykselle olisi merkittävästi edullisempi kuin tilintarkastuksen. Toisaalta myös tilintarkastajan raportoidut havainnot ja näkemykset koskien yrityksen taloudellista raportointia kehittämistä kohtaan todennäköisesti vähenisi kevyemmän tarkastuksen vuoksi.

12. Vapaa sana

Tässä voit vapaasti kertoa lisää yrityksenne tilintarkastuskokemuksista tai antaa palautetta kyselystä.

13. Yhteystiedot

Jätä alle yhteystietosi, mikäli haluat osallistua lahjakorttien (2x50€, valinnan mukaan joko Kesko tai S-ryhmä) arvontaan. Tietoja käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti, eikä yhteystietoja yhdistetä vastauksiin.

Etunimi	<input type="text"/>
Sukunimi	<input type="text"/>
Yrityksen nimi	<input type="text"/>
Sähköposti	<input type="text"/>
Lahjakortti: Kesko vai S-ryhmä	<input type="text"/>

Tallenna ja jatka myöhemmin

Edellinen

Lähetä

Liite 3. t-testin tulokset

	Yhtäsuuret variانسsit?	Levenen testi		Kahden riippumattoman otoksen keskiarvotesti, t-testi						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Keskiarvojen ero	Keskivirhe	95% Luottamusväli	
									Alaraja	Yläraja
1.1 Tilintarkastushyöty	Kyllä	4,301	0,042	3,237	75	0,002	0,864	0,267	0,332	1,395
	Ei			3,033	47,83	0,004	0,864	0,285	0,291	1,436
1.2 Kirjanpitoapu	Kyllä	4,422	0,039	2,595	74	0,011	0,781	0,301	0,181	1,381
	Ei			2,503	54,599	0,015	0,781	0,312	0,156	1,407
1.3 Lainsäädäntötieto	Kyllä	9,965	0,002	1,989	74	0,05	0,604	0,304	-0,001	1,21
	Ei			1,885	51,053	0,065	0,604	0,321	-0,039	1,248
1.4 Luottomahdollisuus	Kyllä	0,173	0,679	4,023	68	0	1,008	0,251	0,508	1,509
	Ei			4,114	64,768	0	1,008	0,245	0,519	1,498
1.5 Ostolaskut	Kyllä	0,441	0,509	2,271	67	0,026	0,563	0,248	0,068	1,058
	Ei			2,31	63,842	0,024	0,563	0,244	0,076	1,05
2.1 Tiedonvarmennus	Kyllä	3,566	0,063	4,259	76	0	1,121	0,263	0,597	1,645
	Ei			4,042	51,595	0	1,121	0,277	0,564	1,677
2.2 Sidosryhmät	Kyllä	11,54	0,001	3,282	75	0,002	0,912	0,278	0,359	1,466
	Ei			2,945	41,632	0,005	0,912	0,31	0,287	1,538
2.3 Sisävalvonta	Kyllä	1,353	0,249	3,486	72	0,001	0,916	0,263	0,392	1,441
	Ei			3,348	51,886	0,002	0,916	0,274	0,367	1,466
3.1 Veroennakointi	Kyllä	0,012	0,913	0,817	67	0,417	0,234	0,287	-0,338	0,807
	Ei			0,811	51,59	0,421	0,234	0,289	-0,346	0,814
3.2 Verovähennys	Kyllä	2,695	0,105	1,616	69	0,111	0,508	0,314	-0,119	1,134
	Ei			1,54	46,989	0,13	0,508	0,33	-0,155	1,17
3.3 Veroilmoitus	Kyllä	1,336	0,252	1,911	69	0,06	0,575	0,301	-0,025	1,176
	Ei			1,851	47,406	0,07	0,575	0,311	-0,05	1,2
4.1 Kalleus	Kyllä	1,891	0,173	-3,334	76	0,001	-0,813	0,244	-1,298	-0,327
	Ei			-3,37	63,862	0,001	-0,813	0,241	-1,294	-0,331
4.2 Kohtuullisuus	Kyllä	3,059	0,084	3,338	74	0,001	0,896	0,268	0,361	1,431
	Ei			3,171	48,22	0,003	0,896	0,282	0,328	1,464
4.3 Aika	Kyllä	0,135	0,714	-2,123	74	0,037	-0,599	0,282	-1,162	-0,037
	Ei			-2,135	60,561	0,037	-0,599	0,281	-1,161	-0,038
4.4 Halraskaus	Kyllä	0,563	0,455	-2,153	74	0,035	0,594	0,276	-1,144	-0,044
	Ei			-2,122	56,667	0,038	0,594	0,28	-1,155	-0,033
7 Ulktyytyväisyys	Kyllä	0,775	0,382	2,327	63	0,023	-0,475	0,204	0,067	0,883
	Ei			2,431	57,989	0,018	-0,475	0,195	0,084	0,866